



LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

“Kan det vara den förlorade generationen inom våld i nära relation?”

**En kvalitativ studie om kvinno- och tantjourers erfarenhet av arbetet med
våldsutsatta äldre kvinnor**

Alicia Mieres Persson & Lisa Wibert

Kandidatuppsats SOPB63

VT 2025

Handledare: Linn Alenius Wallin

Abstract

Authors: Alicia Mieres Persson & Lisa Wibert

Title: "Could it be the Forgotten Generation in the Context of Domestic violence?" - A Qualitative Study of Professionals and Volunteers Supporting Older Women Experiencing Domestic Violence in Women's Shelters"

Supervisor: Linn Alenius Wallin

Assessor: Cecilia Jonsson

The aim of this study was to examine the experiences of professionals and volunteers working with older women (aged 65 and above) who are subjected to domestic violence, within women's shelters. Furthermore, the study acknowledges the specific challenges faced by older women in accessing support services and examines how shelters attempt to reach and assist them. Despite growing awareness of domestic violence, there remains a significant knowledge gap concerning its impact on older women. Seven interviews were conducted with professionals and volunteers working at women's shelters. A thematic analysis was applied to identify three major themes; *the working methods of women's shelters and older women's shelters, being an older woman and abused & barriers in help-seeking*. The analysis is based on an intersectional approach to show how age and gender intersect and affects older women in domestic violence. The study reveals substantial challenges in reaching out to older women. A significant part of their work is therefore dedicated to increasing visibility and knowledge regarding domestic violence against older women. Additionally, the interviewees also emphasized various barriers older women might face when seeking help, including traditional values, fear of loneliness or abandonment, financial dependency, feeling of guilt and shame, lack of awareness and lastly the complexity of the perpetrators.

Key words: Elder Abuse, Domestic Violence, Violence against Older Women, Women's Shelter

Förord

Vi vill inleda denna uppsats med att rikta ett stort tack till alla som på olika sätt gjort denna studie möjlig och stöttat oss genom processen att färdigställa arbetet. Vi vill börja med att tacka våra intervjudeltagare. Ert arbete med våldsutsatta äldre kvinnor är oerhört viktigt, och vi är mycket tacksamma över att ni tog er tid att dela mer er av era erfarenheter. Utan ert engagemang hade denna studie inte varit möjlig!

Vi vill även tacka vår handledare, Linn Alenius Wallin, för värdefulla råd och vägledning som har hjälpt oss att utveckla och fördjupa vår uppsats.

Avslutningsvis vill vi tacka varandra för ett gott samarbete, ömsesidigt stöd och bra kommunikation sinsemellan!

Alicia Mieres Persson & Lisa Wibert,

Lund, maj 2025

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställning	6
1.2 Begreppsdefinition	7
1.2.1 Äldre	7
1.2.2 Våld	7
1.2.3 Våld i nära relation mot äldre	7
1.2.4 Kvinnojour och Tantjour	8
2. Forskningsläget	9
2.1 Litteratursökning	9
2.2 Våld mot äldre	9
2.3 Äldre kvinnors hjälpsökande: barriärer och utmaningar	11
2.4 Skuld och skam	13
3. Teoretisk referensram	14
3.1 Intersektionalitet	14
3.1.1 Ålderism	15
4. Metod och metodologiska överväganden	16
4.1 Metodologiska överväganden	16
4.2 Urval	16
4.3 Tillvägagångssätt	17
4.4 Bearbetning och analys	19
4.5 Etiska överväganden	20
4.6 Ansvarsfördelning	21
5. Resultat & analys	22
5.1 Kvinno- och tantjourers arbetssätt	22
5.1.1 Åldersanpassningar i jourernas verksamhet	22
5.1.2 Behovet av att synas för att kunna erbjuda hjälp	23
5.1.3 Brist på resurser och volontärer	24
5.2 Att vara äldre kvinna och våldsutsatt	28
5.2.1. Det dolda våldet mot äldre kvinnor	28
5.2.2 När förövaren är den äldre kvinnans vuxna barn	30
5.2.3 När förövaren är den äldre kvinnans partner	32
5.2.4 Generationella utmaningar i arbetet med våldsutsatta äldre kvinnor	32
5.2.5 Vårdens roll i att upptäcka våld mot äldre kvinnor	35
5.3 Hinder för hjälpsökande	35
5.3.1 Skuld och skam	35
5.3.2 Att se sig själv våldsutsatt	37
5.3.3 Det sociala nätverket som hjälp & som hinder	38
5.3.4 Att vara fysiskt beroende av andra	40
6. Slutdiskussion	42
7. Referenslista	44
Bilaga 1: Intervjuguide	47
Bilaga 2: Informationsbrev	49

1. Inledning

Hon var 87 år när hon till slut lyckades fly.

Under flera år levde kvinnan i en tillvaro präglad av psykiskt, ekonomiskt och fysiskt våld, utövat av hennes egen vuxna dotter. Det började smygande med krav på ekonomisk stöttning, sårande ord och skuldbeläggning. När kvinnan blivit änka och mer sårbar förändrades situationen drastiskt. Dottern krävde att hon skulle flytta in hos henne, och där eskalerade våldet från första dagen. Kvinnan förlorade kontrollen över sin vardag. Dottern tog över ekonomin, bestämde när hon fick gå ut och vem hon fick prata med. Kvinnan blev alltmer isolerad och nedbruten av sin dotter och manipulerades till att tro att hon var dement. Våldet eskalerade till fysiskt för att kontrollera kvinnan och hon såg till slut ingen annan utväg än att gå ner i älven, att ta sitt liv.

Räddningen kom när grannen började bjuda med henne på promenad och kvinnan vågade till slut berätta om sin situation. Även barnbarnet hade uppmärksammat hur hennes egen mamma utsatte mormor. Det var hon som med hjälp av grannen, en natt när dottern var i väg, hjälpte mormor att fly från våldet. (Eva)

Berättelsen skildrar en tragisk verklighet för den äldre kvinnan som vår informant Eva mötte genom sin kvinnojour, hon är dock långt ifrån ensam med dessa erfarenheter. Våld i nära relation är ett omfattande samhällsproblem som kan drabba människor i alla åldersgrupper. Äldre kvinnor är dock en grupp som sällan synliggörs, varken i forskning eller praktiskt arbete (Jämställdhetsmyndigheten 2024).

Eva beskriver hur det kan vara särskilt svårt för äldre våldsutsatta kvinnor att berätta om sin situation. Det finns ofta en djup känsla av skuld och skam, vilket kan förstärkas ytterligare när det är det egna barnet som utövar våldet. Många äldre kvinnor kan dessutom ha en begränsad förståelse för vad som definieras som våld, och saknar ibland kunskap om hur de kan ta sig ur den våldsamma relationen. Detta illustreras av Eva med kvinnan som uttryckte att den enda utvägen hon såg var att "gå ner i älven". Med vår uppsats vill vi synliggöra det stöd som finns hos kvinno- och tantjourer, och samtidigt belysa vilka utmaningar som jourerna möter när det kommer till äldre våldsutsatta kvinnor.

Med åldern kan både fysiska och psykiska svårigheter tillkomma, vilket ofta innebär ett ökat beroende av sin omgivning. Detta kan öka risken för att utsättas för våld, och kan vara en

försvårande faktor i att lämna en destruktiv relation (Socialstyrelsen 2024). Äldre personers uppfattning av våld kan skilja sig från yngre personer, då samhällets syn på våld i nära relation har förändrats över tid. Många äldre är uppväxta under en tid när våld i hemmet betraktades som en privat angelägenhet och inte en samhällsfråga (Saveman & Östlund 2022, s.83). Det var först 1982 som misshandel i hemmet föll under allmänt åtal och trots att våldtäkt inom äktenskap kriminaliserades 1965, föll inte den första domen förens 1984. 1984 bildades även Riksorganisationen för kvinno- och tjejjourer i Sverige [Roks] och den första kvinnojouren som startades några år tidigare drevs endast av volontärer (Kvinnojouren online, u.å.). År 1996 grundades även Unizon, som tillsammans med Roks utgör de två största förbunden för kvinnojourer i Sverige. Idag bedrivs de flesta kvinnojournerna ideellt, ofta av både volontärer och anställda, de stötts också av kommunala och statliga medel (Socialstyrelsen 2025). För att förstå varför våldet mot äldre kvinnor ofta osynliggörs är det viktigt att ta hänsyn till de historiska förändringar i lagstiftningen, samt normer och erfarenheter som präglat deras liv. Detta påverkar inte bara deras syn på våld utan även deras möjlighet att söka hjälp.

Roks genomförde 2011 en studie som visade att endast 1% av alla som sökte stöd hos kvinnojourer var över 65 år och många jourer hade aldrig haft kontakt med en äldre kvinna. I studien. De uppmärksammade dock en utstickande jour som mötte betydligt fler äldre kvinnor. Det som utmärkte jouren var att jourkvinnorna själva var äldre samt aktiva inom hemtjänst och pensionärsföreningar (Wilén 2012). Deras närvaro bland äldre kvinnor skapade ett mer lättillgängligt och identifierbart stöd, vilket tydliggör behovet av anpassningar i jourernas verksamhet. Rapporten lyfter även fram några anledningar till att äldre kvinnor i mindre utsträckning söker hjälp, dessa kan vara skuld och skam, generationstypiska värderingar, ekonomiska och praktiska hinder samt en långvarig normalisering av våldet. Pliktkänslor gentemot förövaren och ett bristande stöd från omgivningen kan också vara bidragande faktorer. Mot denna bakgrund har ett relativt nytt initiativ vuxit fram i form av tantjourer. Den första tantjouren grundades i Norrköping 2013 (Kvinnojouren Norrköping u.å.), och därefter har ett fåtal öppnats runt om i landet. Tantjourer vänder sig specifikt till äldre kvinnor och försöker anpassa sitt stöd för målgruppens särskilda behov. Studiens syfte grundar sig i intresset av att undersöka hur tantjourer arbetar med att stödja våldsutsatta äldre kvinnor.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna studie är att undersöka erfarenheter hos verksamma inom kvinno- och tantjourer i arbetet med äldre kvinnor som utsätts för våld i nära relation. Fokus ligger särskilt på att identifiera utmaningarna i att nå denna grupp samt de hinder som kan påverka äldre kvinnors möjligheter att söka hjälp.

Studien utgår från följande frågeställningar:

- Hur beskriver verksamma inom kvinno- och tantjourer sina erfarenheter av att möta och nå våldsutsatta äldre kvinnor?
- Vilka hinder identifierar jourerna i att vara våldsutsatt äldre kvinna?
- Hur upplever verksamma inom kvinno- och tantjourer att ålder påverkar kvinnors möjligheter att söka och ta emot stöd?

1.2 Avgränsning

Denna studie har avgränsats till att endast fokusera på kvinnor över 65 år som utsätts för våld i nära relation. Med våld i nära relation avses här våld som utövas antingen i parrelation eller av kvinnans egna barn. Våld från vårdpersonal eller andra närstående kommer inte att inkluderas i denna studie. Valet att avgränsa just till äldre kvinnor och inte äldre män grundar sig dels i att forskning visar att äldre kvinnor löper större risk att utsättas för våld i nära relation, dels i att vi i vår empiri undersöker kvinno- och tantjourer som riktar sig till kvinnor. Genom att fokusera på denna grupp får vi möjlighet att fördjupa kunskapen om äldre kvinnors särskilda utsatthet.

1.3 Begreppsdefinition

1.3.1 Äldre

I den här studien kommer äldre att definieras som personer över 65 år. Vi har utgått från denna definition då pensionsåldern är 65 år, vilket kan symbolisera en ny övergång i livet (Jönson 2021, s.14).

1.3.2 Våld

Våld kan beskrivas och definieras på olika sätt och det är vanligt att dela upp våldet i fysiskt-, psykiskt-, sexuellt-, materiellt-, ekonomiskt- och latent våld (Moser Hällen & Sinisalo 2018, s.34). Det fysiska våldet kan innefatta sparkar, knuffar, slag med eller utan tillhygge. Det psykiska våldet är oftast det som visar sig först i relationen och kan innebära hot, kontroll och skuldbeläggande. Materiellt våld kan innefatta att våldsutövare tar sönder möbler, telefon eller sådant av känslomässigt värde för den utsatta. Sexuellt våld kan ta sig uttryck i tvång till sexuella handlingar eller för att undvika ytterligare våld. Ekonomiskt våld är också ett medel för kontroll där den utsatta inte har tillgång till sin egen ekonomi eller där kontoutdragen kontrolleras. Våldet kan även vara latent, vilket beskrivs som blickar, kroppsspråk och underförstådda meningar som leder till en anpassning och rädsla för att våld ska förekomma (ibid., s.35-39). När det gäller våld mot äldre är även försummelse ett vanligt våldsuttryck vilket innebär att den utsatta förvägras hjälp med hygien, mat, inte får tillgång till sina hjälpmedel eller medicin. Våldet mot äldre kan även innebära att förövaren flyttar på saker i syfte att den utsatta ska snubbla eller inte nå de hjälpmedlen hen är i behov av (Mac Innes, Bjurbäck & Lundälv 2024, s.35).

1.3.3 Våld i nära relation mot äldre

För att definiera våld i nära relation mot äldre brukar den internationellt antagna Torontodeklarationens definition användas (WHO 2002).

Elder Abuse is a single or repeated act, or lack of appropriate action, occurring within any relationship where there is an expectation of trust which causes harm or distress to an older person”. It can be of various forms: physical, psychological/ emotional, sexual, financial or simply reflect intentional or unintentional neglect. (WHO 2002, s.3)

Våld i nära relation definieras av att våldet begås av en närstående person, vilket gör att den utsatta har en stark relation till förövaren. Våldet syftar till att skada eller skrämma den utsatta på ett systematiskt sätt för att uppnå kontroll över den utsattes liv (NCK 2025). I denna studie syftar våld i nära relation till våld utövat av en partner eller vuxet barn.

1.3.4 Kvinnojour och Tantjour

En kvinnojour erbjuder stöd och trygghet för kvinnor som är utsatta för våld i nära relation. De finns tillgängliga för att ge råd, samtalsstöd eller stötta en anhörig som känner oro för kvinnans situation. Många kvinnojourer erbjuder också en stödperson som följer med till socialtjänst eller polis. Kvinnojoursrörelsen fokuserar på att synliggöra och förebygga mäns våld mot kvinnor och förbättra stödet för utsatta kvinnor (Roks u.å.).

Tantjourer är en relativt ny verksamhet som riktar sig till äldre kvinnor över 65 år som utsätts för våld i nära relation. Det finns ett stort mörkertal kring våldet mot dessa kvinnor och syftet är att rikta fokus och öka medvetenheten samt erbjuda stöd anpassat till målgruppens behov. Kvinnojourer kan ha svårt att nå de äldre våldsutsatta kvinnorna, vilket är en stor anledning till satsningen på tantjourer (Arvsfonden 2024).

I studien kommer begreppet "jourkvinna" användas, vilket syftar till verksamma på kvinno- och tantjourer, som antingen kan vara anställda eller volontärer.

2. Forskningsläget

2.1 Litteratursökning

I vår kartläggning av tidigare forskning om våld i nära relation mot äldre har vi till stor del använt oss av databaserna LUBsearch, Google Scholar samt böcker och rapporter om ämnet. Sökorden har inkluderat: “domestic violence”, elderly, “violence against women”, “Våld i nära relation”, “elder abuse” och “help-seeking”.

Under litteratursökningen framkom att det är svårt att hitta forskning om våld mot äldre. Framför allt är den svenska forskning relativt begränsad om ämnet. Vi har därför inkluderat studier från andra länder, till exempel Storbritannien, som undersökt våld mot äldre. Vi fann att dessa gav relevant kunskap och en bredare bild av ämnet. En stor del som presenteras i avsnittet återkom och bekräftades också av informanterna. Vi har även inkluderat forskning om våld inom äldreomsorgen, eftersom det finns många likheter i det våld äldre kvinnor utsätts för i nära relation.

2.2 Våld mot äldre

Den dominerande föreställningen är att våld i nära relation främst drabbar yngre kvinnor. Arbete med våld i nära relation utgår därför ofta från en yngre kvinnlig norm, vilket innebär att äldre kvinnors erfarenhet sällan ryms inom den allmänna diskursen. Även forskningen om våld i nära relation tenderar att fokusera på yngre våldsutsatta kvinnor, vilket resulterar i den begränsade forskningen om äldres utsatthet (Bhatia & Soletti 2019; Hoppe 2020; Ekström 2012). I studien “Experiences of elder abuse: a qualitative study among victims in Sweden” har Ludvigsson, Wiklund, Swahnberg och Simmons (2022) intervjuat äldre personer om deras egna upplevelser av äldreutslag inom äldreomsorgen. Författarna lyfter att det finns en brist på forskning om äldre våldsutsattas specifika behov och vilka hinder som kan uppstå (Ludvigsson et al. 2022). Forskningsluckan leder också till att riktade och åldersanpassade insatser i form av prevention och stödinsatser saknas för äldre våldsutsatta (Bhatia & Soletti 2019).

Ludvigsson et al. (2022) beskriver att våld mot äldre ofta associeras med åldrande kroppar, sjukdomar och ökat beroende av hjälp. Deras studie betonar även att äldre personers utsatthet och konsekvenser av våld är individuella, vilket medför att arbetet och insatserna också bör

vara individanpassade. Ekström (2012) betonar vidare äldre kvinnors utsatthet i sin analys av sex statliga propositioner. Hon redogör för hur våldsutsatta kvinnor lyfts fram i offentligt tryck utifrån ett intersektionellt perspektiv. Hon belyser att äldre kvinnor räknas som en särskilt sårbar grupp av regeringen och att de riskerar att utsättas för våld i högre utsträckning än vad äldre män gör.

Forskning visar på skilda uppfattningar om vilka våldstyper som förekommer mot äldre kvinnor. Psykiskt våld beskrivs återkommande som den vanligaste formen av våld, bland annat i Jämställdhetsmyndigheten (2024). Fysiskt och sexuellt våld är våldstyper som Fraga Dominguez, Storey och Glorney (2021) skriver kan succesivt minska med åldern men behöver inte uteslutas. Å andra sidan menar Meyer, Lasater och García-Moreno (2020) och Roberto, McPherson och Brossoie (2014) att olika våldstyper i stället kan eskalera i högre ålder på grund av förändringar i relationen, som pensionering eller sjukdomar. Fraga Dominguez, Storey och Glorney (2021) betonar även att psykiskt våld och försummelse är mindre sannolikt att rapporteras jämfört med fysiskt och sexuellt våld. Detta leder till att de inte syns i statistiken på samma sätt, vilket påverkar kunskapen om den faktiska förekomsten av de olika våldstyperna hos äldre kvinnor.

Jämställdhetsmyndigheten (2024) kartlägger i sin rapport "Ett värdigt liv fredat från våld" kommuner, regioner och myndigheters kunskap om våldsutsatta äldre. De kommer fram till att det behövs mer lättillgängligt samhällsstöd för våldsutsatta äldre. Äldre beskrivs som en stor och växande grupp i dagens befolkning, där en fjärdedel är över 60 år. Rapporten poängterar också att äldre inte är en homogen grupp trots att de återkommande framställs som det och att äldre tenderar att i första hand bli sin ålder, och inte exempelvis kvinna eller man. Jönson och Harnett (2024) belyser att det finns många studier som undersöker våld mot kvinnor men avgränsar sig till kvinnor under 65 år. Författarna ställer sig således frågan "blir du äldre snarare än kvinna efter 65 år?" (Jönson & Harnett 2024, s.42-43).

När det gäller våld mot äldre blir det även relevant att belysa livsloppsperspektivet. Perspektivet används för att analysera åldrandet och utgår från att människors liv formas över tid i samspel med samhällsliga förändringar. Det synliggör hur livserfarenheter, åldersnormer och sociala strukturer påverkar individens upplevelser i olika skeden i livet. Våldsutsatthet hos äldre kvinnor kan därmed förstås i relation till tidigare livserfarenheter, historiska villkor och normer om könsroller, relationer och våld (Mattsson 2021, s.126-128).

2.3 Äldre kvinnors hjälpsökande: barriärer och utmaningar

Av forskning framkommer olika hinder som försvårar möjligheten för äldre att söka hjälp vid våld i nära relation. Till exempel identifierar Milne (2023) i sin litteraturanalys att en återkommande orsak till att äldre kvinnor inte söker hjälp är rädslan för konsekvenser om hon skulle anmäla våldsutövaren. Äldre kvinnors hjälpsökande påverkas ofta av en kombination av olika hinder som både kan relateras till individuella svårigheter, beroende av förövaren, normer och brist på stödinsatser anpassade för äldre våld utsatta (Fraga Dominguez, Storey & Glorney 2021; Milne 2023; Hoppe 2020; Ludvigsson et al. 2022).

Tamutiené et al. (2013) har undersökt konsekvenser av våld mot äldre kvinnor samt deras hjälpsökandebeteenden genom enkätstudier i fem europeiska länder. Författarna konstaterar att 30,1% av kvinnorna som studien omfattat hade upplevt våld under 2010, men färre än hälften berättade om våldet till utomstående. Liknande resultat kommer Fraga Dominguez, Storey, och Glorney (2021) fram till i sin litteraturundersökning om våld utsatta äldres hjälpsökande. Forskarna synliggör olika anledningar till att äldre inte söker hjälp. Det kan bland annat vara att äldre inte upplever våldet som allvarligt, att det finns bristande tillit till andras förmåga att hjälpa eller en rädsla för att inte bli trodd. Vidare visar forskningen att många äldre tenderar att söka hjälp från så kallade informella källor, som släkt, vänner och grannar snarare än formella källor, som socialtjänst, sjukvård och polis. Detta gäller framför allt när det handlar om psykiskt våld och försummelse i nära relation. Att vända sig till en formell källa sker oftast när våldet är fysiskt eller när man blir utsatt för flera olika våldstyper samtidigt. Det kan också vara den sista utvägen när de äldre fruktat för sitt liv (Tamutiené et al. 2013; Fraga Dominguez, Storey & Glorney 2021; Ludvigsson et al. 2022).

Normaliseringsprocessen är en viktig del att ta hänsyn till i våld i nära relation. Eva Lundgren (2012) beskriver hur kvinnor som lever i våldsrelationer utvecklar strategier för att hantera tillvaron. Med tiden flyttas kvinnans gräns för vad som är accepterat och hennes referensram för goda och onda upplevelser utgår ifrån mannen. När mannen växlar mellan att vara snäll och våldsam skapas både förvirring och ett starkt emotionellt beroende (Lundgren 2012, s.28-36). Våld i nära relation mot äldre sker i många fall av kvinnans man, men kan också vara hennes son (Ekström 2012). Det kan även vara en dotter som utsätter den äldre för våld. En svårighet i att lämna en våldsam relation är det starka känslomässiga bandet till förövaren. Om våldsutövaren är ett vuxet barn kan det även finnas en rädsla i att förlora kontakten till barnen

eller barnbarnen. Det kan alltså finnas ett emotionellt och socialt beroende som hinder. Om kvinnan saknar ett stöttande socialt nätverk finns det risk att hon blir ensam om hon lämnar relationen (Fraga Dominguez, Storey & Glorney 2021; Ludvigsson et al. 2022).

Kvinnan kan också vara praktiskt eller ekonomiskt beroende av sin omgivning. Att vara äldre kan innebära att den fysiska och kognitiva förmågan begränsas vilket ökar sårbarheten, framför allt om kvinnan är beroende av vård från den som utsätter henne för våld. Detta ökar risken för att bli utsatt, och försvårar möjligheten att lämna relationen. Det kan både gälla att fysiskt lämna relationen men också att kvinnan är i behov av den omsorg våldsutövaren samtidigt bidrar med (Ludvigsson et al. 2022; Roberto, McPherson & Brossoie 2014; Milne 2023). En kvinna som tidigare kunnat försvara sig mot våldet kan med åldern och eventuella sjukdomar ha svårare att göra detta (Milne 2023).

Forskning visar att en låg pension riskerar att medföra försämrade ekonomiska förutsättningar, vilket bidrar till att den äldre kvinnan saknar tillgångar för att försörja sig själv (Bhatia & Soletti 2019). Äldre kvinnor kan därför vara ekonomiskt beroende av sin förövare, vilket försvårar möjligheten att lämna relationen. Det kan även vara så att förövaren är beroende av den äldre utsatta kvinnan genom fysisk omsorg eller ekonomiska resurser. Detta skapar en komplex situation som bidrar till att kvinnan känner ansvar att stanna, trots att relationen är våldsam (Hoppe 2020).

Utöver beroendeförhållanden visar forskning att traditionella värderingar och könsroller riskerar att vara ett hinder för äldre kvinnor att lämna en våldsam relation. Hoppe (2020) undersöker i sin studie hur attityder till traditionella värderingar kan skilja sig baserat på ålder. Hon kommer fram till att äldre kvinnor i högre grad socialiserats in i normer om kvinnans undergivenhet, könsroller i hemmet och vikten av att upprätthålla familjens integritet. Dessa generationstypiska föreställningar kan bidra till att våldet bagatelliseras och att kvinnan stannar kvar i en destruktiv relation. Trots att våld i partnerrelationer kriminaliserats under livstiden så kan gamla synsätt leva kvar. Milne (2023) belyser vidare att även om våld i nära relationer ses som ett samhällsproblem så ses våld mot äldre som en privat angelägenhet som ska hållas inom familjen. Detta leder till att kvinnan inte söker hjälp för våldet.

Ekström (2012) synliggör hur föreställningar om vem som kan vara utsatt för våld i nära relation påverkar både individens självbild och samhällets respons. Hon beskriver hur bilden av den våldsutsatta kvinnan domineras av två stereotypa antaganden; "vilken kvinna som helst" eller

“det ideala offret”, som kännetecknas av att vara passiv och svag yngre kvinna. Den normativa föreställning inkluderar sällan äldre kvinnor, vilket gör att de riskerar att exkluderas från mallen av “det ideala offret”. Äldre kvinnors erfarenheter av våld kan därför osynliggöras, både i deras egen förståelse av situationen och i samhällets bemötande. En riskfaktor när det kommer till äldre är att frakturer och blåmärken kan tolkas som åldersrelaterade, vilket leder till att våldet inte upptäcks (Ekström 2012). Ludvigsson et al. (2022) visar även att vissa äldre kvinnor undviker att kontakta vård och hemtjänst för att inte våldet hemma ska uppmärksammas.

2.4 Skuld och skam

Tidigare forskning visar att skuld och skam är återkommande känslor hos äldre kvinnor som utsätts för våld i nära relation. Det är ett särskilt hinder när det kommer till om de äldre söker hjälp för sin situation.

Äldre våldsutsatta kvinnor upplever ofta känslor av övergivenhet och brist på kontroll över sin situation. Detta gör att de kan skuldbelägga sig själva för våldet, och skamkänslorna leder till att de inte berättar om sin situation. Äldre som exempelvis har utsatts för sexuellt våld upplever ofta starka känslor av skam och avsky till händelsen (Ludvigsson et al. 2022). Även Roberto, McPherson och Brossoie (2014) beskriver att självanklagelse och känslor av skam kan vara betydande interna hinder för äldre kvinnor att erkänna våld i nära relation och söka stöd för det.

För äldre utsatta kvinnor finns också traditionella värderingar som betonar lojalitet gentemot familjen, även i våldsamma relationer. Många äldre kvinnor som har internaliserat normer om kvinnans roll kan uppleva skuld och skam över att ha “misslyckats” med att upprätthålla kärnfamiljen (Hoppe 2020). Äldre personer upplever ofta en starkare känsla av skam kring skilsmässa, då de vuxit upp under en tid då separationer ansågs vara mer tabubelagda. När denna skam kombineras med erfarenheten av att ha levt i en våldsam relation, utgör det ytterligare ett hinder för att söka hjälp (Jämställdhetsmyndigheten 2024).

3. Teoretisk referensram

Den teoretiska referensramen för denna studie är ett intersektionellt perspektiv med särskilt fokus på ålderism. Genom att analysera hur maktordningar som kön och ålder samverkar, kan vi synliggöra den specifika utsatthet som äldre kvinnor upplever kopplat till våld i nära relation.

3.1 Intersektionalitet

Begreppet intersektionalitet introducerades av juristen Kimberlé Crenshaw (1989) i syfte att synliggöra hur svarta kvinnor riskerar att marginaliseras inom både feministiska och antirasistiska sammanhang och diskurser. Crenshaw visade hur diskriminering inte enbart kan ske genom att vara kvinna eller att vara svart, utan att överlappningen (intersection) mellan maktordningar som etnicitet och kön skapar ett särskilt förtryck. Crenshaw kritiserar hur diskrimineringslagstiftningen tenderar att betrakta diskriminering av kön eller etnicitet som separata kategorier, vilket riskerar att osynliggöra de erfarenheter som uppstår i överlappningen mellan dessa. Hon visar därmed hur skärningspunkten mellan olika maktstrukturer är centrala för att förstå det komplexa fenomenet, alltså intersektionen mellan olika sociala kategorier.

Crenshaw beskriver vidare att diskriminering som svarta kvinnor upplever kan både likna och skilja sig från den som drabbar vita kvinnor respektive svarta män. De kan utsättas för en dubbel diskriminering samtidigt, både på grund av etnicitet och kön, men de kan också uppleva en särskild form av diskriminering som är specifika för deras position som svarta kvinnor. Crenshaw lyfter också att svarta kvinnor kan ha fler gemensamma erfarenheter med svarta män än med vita kvinnor, vilket visar att maktordningarna inte är isolerade utan samverkande (Crenshaw 1989). I den här studien tillämpas det intersektionella perspektivet för att analysera hur kön och ålder kan överlappa och forma äldre kvinnors erfarenheter av våld i nära relation. Om kön och ålder behandlas som separata kategorier riskerar den specifika utsattheten som uppstår i skärningspunkten mellan dessa att förbli osynliggjord. Äldre kvinnor riskerar därför att marginaliseras i diskussionen och deras behov kan förbises.

Genom att inkludera ålder som en central analytisk kategori i våld i nära relation, synliggörs hur föreställningar om åldrande kroppar och dess funktionalitet påverkar äldre kvinnors möjlighet att få stöd. Detta är avgörande för att förstå hur äldre kvinnor kan hamna i ett dubbelt marginaliserat läge i våldet och samhällets stödinsatser, både som äldre och som kvinna.

Docenten och socionomen Tina Mattsson (2021) har vidareutvecklat det intersektionella perspektivet för att se hur maktstrukturer påverkar socialt arbete. Mattsson förklarar att ålder är en viktig kategori i intersektionella analyser, som har kommit att uppmärksammas mer på senare år. Åldern blir en central aspekt när det kommer till maktrelationer och samspelet med andra kategorier. Mattsson beskriver att ålder kan förstås både som en biologisk process och en social konstruktion. Det beskrivs som något vi “har” och “är” men också något som “görs” genom normer och förväntningar av vad det innebär att vara en viss ålder. Detta skapar också uppfattning av “vi” och “de andra” där åldern särskiljer olika grupper, genom kategoriseringar som skapas av stereotypa föreställningar om en viss åldersgrupp. Till exempel kan det finnas föreställningar om äldres kroppar som svaga och hjälpbehövande (Ibid., s.123-125).

Mot denna bakgrund syftar studien till att analysera kvinno- och tantjourernas erfarenheter utifrån intersektionalitet, för att se hur skärningspunkten mellan att vara äldre och kvinna påverkar utsattheten för våld samt möjligheten till stöd och synliggörande.

3.1.1 Ålderism

Ålderism är ett begrepp som belyser fördomar och diskriminering associerat med människors ålder. Det skapas och upprätthålls genom sociala konstruktioner och antaganden om att ålder medför vissa egenskaper, såsom svaghet och beroende av andra. Även om Mattsson belyser att ålderism även kan generera positiva aspekter, som att vård utformas för äldre, tenderar begreppet att främst belysa diskrimineringen av äldre (Mattsson 2021, s.128).

Underordningen av kvinnor kan således korrelera med ålderismen och det är viktigt att uppmärksamma köns- och funktionsrelaterade ojämlikheter som kan samspela med att vara äldre. Därför har vi valt ålderism som underrubrik till intersektionalitet för att belysa diskrimineringen äldre kvinnor utsätts för.

4. Metod och metodologiska överväganden

I följande avsnitt presenteras den metod som tillämpats i studien samt metodologiska överväganden som gjorts. Vi redogör för hur empirin samlats in för att besvara våra forskningsfrågor samt hur vi resonerat kring urval och tillvägagångssätt för att bearbeta vårt material. Även tillförlitlighet och etiska överväganden redogörs för.

4.1 Metodologiska överväganden

Vi valde att utföra den här studien med en kvalitativ ansats och semistrukturerade intervjuer som empiri. Semistrukturerade intervjuer valdes för att möjliggöra flexibilitet och lämna utrymme för följdfrågor. Eftersom studien byggde på verksamma inom kvinno- och tantjourers egna erfarenheter ansåg vi att denna metod var lämplig för att få djupa och nyanserade svar (Bryman 2018, s.563). Genom att utgå från våra förutbestämda teman som baserades på forskningsfrågorna, kunde vi också anpassa intervjuerna efter informanternas svar (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022, s.60).

Innan insamlingen av empirin utforskande vi olika möjliga teorier som potentiella teoretiska referensramar. Vi valde dock att låta empirin vara den avgörande faktorn för att undvika risken att feltolka materialet (Bryman 2018, s.462). Därför ledde det till att vi bytte teori efter insamlingen av empirin då vi fann intersektionalitet relevant för analysen.

4.2 Urval

Vårt urval bestod av nio informanter fördelade över sju intervjuer. Samtliga deltagare var kvinnor och verksamma inom kvinno- och tantjourer, antingen som anställda eller volontärer. Då det uteslutande är kvinnor som är verksamma på de jourer vi kom i kontakt med är därför samtliga intervjupersoner kvinnor. Studiens huvudsakliga urvalskriterium var verksammas erfarenheter av arbete med våldsutsatta äldre kvinnor och det ställdes därför inget krav på specifikt geografiskt område. Inledningsvis avsåg vi att endast undersöka yrkesverksamma inom tantjourer, men på grund av det begränsade antalet och att de ofta är ideellt drivna inkluderades även kvinnojourer och volontärer.

Vi tillämpade ett målstyrt urval för att säkerställa att intervjupersonerna uppfyllde ovanstående krav (Bryman 2018, s.498-499). Sju intervjuer genomfördes för att uppnå mättnad utifrån studiens syfte och omfång (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022, s.64). Vi upprättade mejlkontakt med de tantjourer vi kunde hitta digitalt och vi kontaktade även kvinnojourer via mejl, utifrån listor på Roks och Unizons hemsidor. I kontakten med kvinno- och tantjourer efterfrågades verksamma med erfarenhet av arbete med äldre kvinnor som hade möjlighet att delta i en digital intervju (Ibid., s.62). Det resulterade i sju intervjuer: tre kvinnojourer och fyra tantjourer. Två av dessa intervjuer genomfördes som parintervjuer på informanternas begäran.

Informanterna med fingerade namn är följande:

- Åsa, anställd på kvinnojour.
- Elin & Kristin, anställda på tantjour.
- Eva, anställd på kvinnojour.
- Gunilla, volontär på tantjour.
- Anita, volontär på tantjour.
- Anna, anställd på kvinnojour.
- Ulla & Ingrid, volontärer på tantjour.

4.3 Tillvägagångssätt

Pålitlighet inom kvalitativ forskning förutsätter att forskare intar ett granskande synsätt. Det här utförs genom att redogöra för hela arbetsprocessen i olika faser (Bryman 2018, s.468). I detta avsnitt eftersträvade vi därför tydlighet i beskrivningen av hur studien har genomförts. Bilagor som informationsbrev och intervjuguide finns också tillgängliga för läsaren att ta del av.

Vi inledde arbetet med att kontakta två verksamma vid olika jourer för att få inledande kunskap om ämnet innan vi fastställde studiens syfte och forskningsfrågor. En av personerna deltog även som informant. Vi var då tydliga med att vissa frågor skulle återkomma vid det officiella intervjutillfället. Till de personer som efterfrågade skickades även exempelfrågor som skulle ställas under intervjun, för att avgöra om personen hade tillräcklig erfarenhet av ämnet.

Till en början fanns en önskan om att endast undersöka yrkesverksamma inom tantjourer. Vi insåg att det finns få tantjourer i Sverige och flera av dem är i uppstartsfasen, vilket gjorde urvalet litet och svåråtkomligt. Vi gjorde därför avvägningen att även vända oss till verksamma inom kvinnojourer. Kravet att de skulle ha erfarenhet av äldre kvinnor kvarstod. Vid den initiala

mejlkontakten med flera kvinnojourer framkom att de saknade erfarenhet av att möta äldre kvinnor, då denna grupp sällan söker sig till jourerna för stöd. I slutändan kom vi i kontakt med nio jourkvinnor med erfarenhet som deltog i studien.

Då intervjuerna genomfördes med informanter från hela Sverige gjordes fem intervjuer via Teams eller Zoom, en via telefon och en på plats. Med digitala intervjuer kunde vi vara mer flexibla och sträcka oss längre geografiskt. Nackdelar med digitala plattformar kan vara att tekniken strular, vilket dessvärre skedde vid ett tillfälle. Detta löstes i stället med en telefonintervju. Nackdelen blev då att vi inte kunde uppfatta kroppsspråk (Bryman 2018 s.592-593), men eftersom detta inte är något vi undersökte ansåg vi att det var mer fördelaktigt att ha intervjun än att gå miste om den.

Vid varje intervju hade vi en kort inledning där vi presenterade oss och syftet med vår studie. Före intervjun hade ett informationsblad (Bilaga 2) skickats ut. Vid intervjun återberättades samma information och vi förklarade hur materialet skulle användas och bearbetas, alla informanter samtyckte muntligt till detta. Vi spelade in intervjuerna med en diktafon vilket de, innan inspelningen, också fick samtycka till. Samtliga intervjuer varade mellan 45-60 minuter. De inleddes med bakgrundsfrågor om jouten och informanternas roll för att sedan gå in djupare på deras erfarenheter av äldre våldsutsatta kvinnor. Eftersom kvalitativ forskning oftast omfattar ett begränsat antal deltagare ligger fokus på djup snarare än bredd. Överförbarhet handlar om att skapa täta beskrivningar som skulle kunna tillämpas inom andra miljöer (Bryman 2018, s.469). För att uppnå detta skrevs en detaljerad intervjuguide med underrubriker och eventuella följdfrågor (Bilaga 1). Eftersom den här undersökningen bygger på verksammas egna erfarenheter av ämnet är det en väsentlig faktor att kunna vara flexibel och utgå ifrån informanternas svar. Samtidigt ger intervjuguiden en stabil struktur att utgå ifrån. Det gör att studien skulle kunna genomföras igen med andra aktiva inom kvinno- och tantjourer.

Med hjälp av det här tillvägagångssättet kunde vi samla in empiri som passade in på vårt syfte och svarade på de forskningsfrågor som studien utgår ifrån.

4.4 Bearbetning och analys

Efter genomförandet av intervjuerna transkriberades materialet och anteckningarna som förts under intervjuerna sammanställdes. Vi transkriberade tre respektive fyra intervjuer var, för att sedan lyssna igenom materialet tillsammans för att upptäcka eventuella fel, bekanta oss med

materialet och fördjupa vår analys. Materialet transkriberades ord för ord men för att underlätta kodningen och tematiseringen av empirin plockade vi bort utfyllnadsord som exempelvis “ehm” för att de skulle vara lättare att läsa men fortfarande behålla samma värde (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s.51).

Vi valde tematisk analys som angreppssätt vid bearbetning av materialet. Efter att vi noggrant transkriberat intervjuerna och lyssnat igenom dem flera gånger fick vi en övergripande bild av vilka teman som kunde förekomma under kodningen (Öberg 2015, s.63). Inledningsvis upprättades en lista över möjliga teman och påbörjade därefter sortering och kodning. Vi markerade relevanta citat med olika färger, vilket resulterade i fem preliminära teman. Kodningen sammanställdes sedan digitalt, vilket i sin tur ledde till att vi identifierade ytterligare återkommande teman som vi tidigare inte reflekterat över. Dessa integrerades i det fortsatta sorteringsarbetet. Detta resulterade sedan i 25 olika underkategorier. För att hantera det omfattande materialet och undvika det så kallade “representationsproblemet” reducerade vi innehållet och fokuserade på de mest väsentliga delarna som på ett tillförlitligt sätt speglade informanternas berättelser (Rennstam och Wästerfors 2015, s.220-221).

Tematiseringen avslutades med tre huvudteman: Kvinno- och tanjourers arbetssätt, Att vara äldre kvinna och våldsutsatt, samt Hinder för hjälpsökande. Varje huvudtema bestod av flera underteman som representerade det insamlade materialet. Som tidigare nämnt använde vi oss inte av någon förutbestämd teori under bearbetningen av materialet, utan tillämpade en induktiv ansats. Först efter att tematiseringen var genomförd valdes teorin “intersektionalitet”, då vi ansåg att den erbjöd relevanta verktyg för att analysera och förstå det framkomna materialet (Bryman 2018, s.49).

4.5 Etiska överväganden

När vi samlade in vårt empiriska material valde vi att vända oss till verksamma inom kvinno- och tantjourer istället för att vända oss till äldre kvinnor direkt. Det gjorde vi för att säkerställa att vi inte skulle medföra skada på de vi intervjuade genom att ställa känsliga frågor. Möjlighet att styrka och konfirmera grundar sig i att forskaren måste ha förståelse för att man inte kan uppnå full objektivitet när det kommer till samhällslig forskning, men att man ska säkerställa att man har agerat i god tro (Bryman 2018, s.470). Vi hade diskussioner om våra förutfattade meningar för att göra oss medvetna om eventuella brister i objektiviteten. Vi gjorde därför vårt

yttersta för att inte ställa ledande frågor och låta varje intervju stå för sig själv och inte basera den på tidigare intervjuer.

Intervjuerna genomfördes i linje med individskyddskravets fyra delar. Till att börja med utgick vi från informationskravet, där samtliga intervjupersoner informerades om syftet för kandidatuppsatsen via ett informationsblad (Bilaga 2). Informanterna informerades även om att deltagandet var helt frivilligt samt att de kunde avbryta om eller när de ville utan att ge en förklaring till detta. I början av intervjuerna återgavs även informationen muntligt (Eldén 2020, s.30). För att uppnå konfidentialitetskravet betonades det att personuppgifterna kommer att behandlas på ett säkert och konfidentiellt sätt samt anonymiseras vid transkribering. För att uppnå samtyckeskravet fick informanterna muntligt samtycka till medverkandet i intervjun. Detta spelades också in på diktafon, vilket de också fick ge sitt samtycke till (ibid. 2020, s.30). Det inspelade materialet på diktafonen laddades sedan upp på ett USB, för att förhindra att utomstående skulle få ta del av materialet. Efter godkännande av uppsatsen kommer alla insamlade ljudfiler och transkriberat material att raderas.

Intervjupersonerna delade även olika fallbeskrivningar om äldre våldsutsatta kvinnor. Detta berättades anonymt för oss och vi har haft fokus under transkriberingen på att ta bort ytterligare detaljer från dessa berättelser, för att säkerställa att även dessa hålls anonyma. Vi valde att ge informanterna fingerade namn, utifrån deras ungefärliga ålder, då det gav en mer personlig karaktär. Vart jouren ligger är inte av betydelse för studien och vi valde därför att inte ta med information om staden. Det blir en ytterligare säkerställning av anonymitet eftersom tantjourerna i Sverige är så pass få. Det sista kravet, nyttjandekravet, uppfylldes genom att det insamlade materialet och uppgifterna endast användes för studiens syfte och utomstående tar endast del av anonymiserade citat (Edén 2020 s.31).

Trovärdighet i kvalitativ forskning utgår från att säkerställa att studien genomförs enligt vetenskapliga principer och etiska riktlinjer. Det kan finnas olika beskrivningar av våldsutsatta äldre kvinnors verklighet. Vi ville därför säkerställa att det vi presenterade i vår studie stämmer överens med informanternas erfarenheter (Bryman 2018, s.467). Intervjudeltagarna tillfrågades om det var okej att återkoppla till dem med eventuella följdfrågor om det skulle finnas osäkerheter gällande materialet i efterhand, vilket alla samtyckte till. Vi kommer vid färdigställningen av uppsatsen att skicka ut den till samtliga deltagare.

4.6 Ansvarsfördelning

I genomförandet av studien har vi fördelat ansvaret lika genom att utföra majoriteten av arbetet tillsammans, exempelvis utförde vi intervjuerna gemensamt men turades om att ha huvudansvar. Bearbetning och analys av materialet gjorde vi tillsammans. Vissa avsnitt i arbetet delades upp genom att utse huvudansvar över exempelvis tidigare forskning och begreppsdefinitioner respektive problemformulering och teoretisk referensram för att få en jämnt fördelad arbetsbelastning.

5. Resultat & analys

I detta avsnitt presenteras resultat och analys av den insamlade empirin. Analysen är tematiskt strukturerad och bygger på tre huvudteman: 1) Kvinno- och tantjourers arbetssätt, 2) Att vara äldre kvinna och våldsutsatt, samt 3) Hinder för hjälpsökande. Materialet analyseras med grund i tidigare forskning samt genom en intersektionell teoretisk ansats. I avsnittet redogörs materialet med hjälp av citat utifrån våra frågeställningar.

5.1 Kvinno- och tantjourers arbetssätt

I följande avsnitt presenteras informanternas erfarenheter av att arbeta inom kvinno- och tantjourer. Syftet är att skapa en förståelse för hur jourernas arbete är utformat och anpassat efter de äldre kvinnor de möter, samt varför det kan vara svårt att nå ut till våldsutsatta. Genom att tillämpa ett det intersektionellt perspektiv analyseras de utmaningar som uppstår i skärningspunkten mellan ålder och kön.

5.1.1 Åldersanpassningar i jourernas verksamhet

De arbetsuppgifter som de verksamma inom kvinno- och tantjourerna har, är relevant för vår studie då det bidrar till en ökad en förståelse för vad kunskapsläget i samhället är. De ger också en insikt i vad de äldre kvinnorna kan vara i behov av och hur jourerna arbetar för att synliggöra sin verksamhet. På frågan om hur ofta de kommer i kontakt med äldre våldsutsatta kvinnor svarar många kvinno- och tantjourer “för sällan” (jfr, Wilén 2012). Även om de flesta inte för någon formell statistik uppskattar flera att antalet är färre än tio per år. Detta har lett till att en stor del av deras arbete består av att försöka nå ut till fler våldsutsatta äldre kvinnor. Det innebär även att jourerna kan anpassa sitt arbete, vilket informanterna menar är en viktig del i arbetet med äldre kvinnor. Konkret kan det innebära att ta sig till dem äldre:

Så det är också sånt man ska ha med sig när man arbetar med äldre att vi får kanske vara mer mobila, alltså att träffa dem på vårdhem eller träffa dem på andra träffpunkter där de faktiskt kan ta sig på olika sätt. (Anna)

Informant Anna beskriver ovan hur behovet av rörlighet och anpassning är viktigt i arbetet med äldre, genom att åka ut till dem för stödsamtal eller följa med till olika platser. Flera andra informanter understryker detta och att äldre kan ha svårigheter att själva ta sig till jourerna, på

grund av fysiska hinder. Äldre personers funktionalitet är därför en central faktor för att förstå vilka hinder som kan finnas i jourens möjlighet att nå ut till målgruppen. I rapporten från Jämställdhetsmyndigheten (2024) poängteras vikten av ett mer lättillgängligt samhälle för äldre. Ur ett intersektionellt perspektiv kan man förstå hur kombinationen av funktionalitet och ålder kan utgöra ett särskilt hinder. Informanterna beskriver hur de anpassar sitt arbete för att förhålla sig till de fysiska begränsningar som kan finnas hos äldre personer. Med åldrandet kommer en förväntad kroppslig förändring. Det är dock viktigt att poängtera att "äldre" inte nödvändigtvis är förknippat med fysisk svaghet och sjukdom, men att det normala åldrandet är oundvikligt (Mattsson 2021 s.130). Detta innebär dock inte att äldre ska ses som en homogen grupp utan att det är viktigt med individanpassning.

Under några av intervjuerna framkom att informanterna ibland även möter våldsutsatta äldre män. Trots att vår studie har avgränsats till kvinnor över 65 år, är det väsentligt att lyfta att även äldre män vänder sig till kvinno- och tantjourer. Det är få äldre generellt som söker hjälp hos jourerna och däribland ännu färre som är män, men det förekommer (jfr, Ekström 2012). De jourer som lyfter att de ibland mött våldsutsatta män har också genomfört stöttande arbete med dem. Det visar på jourernas flexibilitet eftersom de annars framför allt riktar sig till de som identifierar sig som kvinnor. Det kan också förstås ur ett intersektionellt perspektiv. I likhet med Crenshaws (1989) beskrivning om hur svarta kvinnor kan ha mer gemensamt med svarta män snarare än med icke-svarta kvinnor, beskriver vissa informanter att äldre våldsutsatta kvinnor kan tänkas relatera mer till våldsutsatta äldre män snarare än yngre kvinnor som utsätts för våld i nära relation. Detta visar ytterligare på vikten av att inte betrakta målgruppen som enhetlig. Även om det är viktigt att känna till att även våldsutsatta äldre män vänder sig till tantjourer, så har vi, som tidigare nämnt, valt i vår studie att avgränsa oss till kvinnor över 65 år. Det finns en särskild utsatthet i att vara både kvinna och äldre som studien syftar till att undersöka.

5.1.2 Behovet av att synas för att kunna erbjuda hjälp

Informanterna betonar behovet av att vara flexibel i arbetet med äldre våldsutsatta kvinnor, både i stöttande samtal och praktisk hjälp. Förutom detta är det också återkommande av informanterna att den största delen av arbetet går ut på att synas och "marknadsföra" jourerna i samhället, för att visa att de erbjuder hjälp för våldsutsatta äldre.

Vi vill att kommunen öppnar sina dörrar för oss, det vill säga vilka rum ska vi vara med i? Det är väldigt svårt att komma som en ideell aktör och knacka på överallt så vi har bara sagt “snälla släpp in oss där vi behövs för det behöver ni”. (Eva)

Eva illustrerar en bristande kunskap hos kommunen när det kommer till äldre våldsutsatta. I ett inledande samarbete har kvinnojouren ställt som krav att de även vill få synas och få kontakt med personer inom kommunen som möter äldre, eftersom de vill sprida kunskap. Flera av informanterna har berättat om hur det uppsökande arbetet är problematiskt i förhållande till resurser och tid. Det illustrerar det maktunderläge informanterna upplever gentemot offentliga aktörer. Det upplevda ointresset kan förstås som ett uttryck för ålderism, då våldet i nära relation mot äldre ses som mindre akut och inget som kommunen “öppnar sina dörrar” för.

Flera jourer lyfter dessutom att våld mot äldre får lite utrymme både i forskning och offentlig diskussion. Forskningen om våld har främst fokuserat på yngre kvinnor medan forskning om våld mot äldre kvinnor ofta osynliggörs (Ludvigsson et al. 2022). Det låga samhällsintresset som jourerna uttrycker medför att äldre kvinnor riskerar att bortprioriteras och osynliggöras, vilket i sin tur påverkar möjligheten att nå ut till de äldre som utsätts för våld i nära relation. Utifrån ett intersektionellt perspektiv framträder en strukturell ojämlikhet där ålder och kön blir centrala för att förstå marginaliseringen av det här samhällsproblemet. Detta förstärker behovet av att synas både inom kommuner och i samhället för att skapa en öppen debatt där äldre kvinnor inkluderas.

5.1.3 Brist på resurser och volontärer

Förutom begränsad forskning och lågt samhällsintresse, är verksamheterna också präglade av resursbrist. Flera informanter beskriver hur tid och pengar inte räcker till när det kommer till deras möjlighet att utföra sitt arbete. I synnerhet det uppsökande arbetet kräver mycket tid, eftersom intresset hos andra verksamheter och organisationer är lågt:

[...] för vi kan våld och de har resurser på andra sätt liksom. Men det är inga andra som har varit så sugna, vi har ändå ja men så försökt att slingra in på vårdboenden, PRO (*Pensionärernas riksorganisation*) organisationer och så, men lite intresse alltså för detta. Och det pratas nog väldigt lite om det bland äldre. (Anna)

Under intervjuerna finns det ett återkommande mönster där de verksamma beskriver hur det krävs att någon utomstående med ekonomiska medel intresserar sig och gör en satsning på de

äldre. "Vi kan våld och de har resurser" säger Anna. Det behövs alltså ett samarbete med andra organisationer eller vårdhem för att kunna nå ut till äldre eller till personal som möter äldre dagligen. Anna beskriver hur hon hade önskat att andra organisationer eller vårdhem skulle bjuda in dem för att prata om våldet mot äldre för att starta diskussionen hos personalen, eftersom det uppsökande arbetet tar tid och det ger inget om de hon möter inte är intresserade.

[...] Då blir det också lättare för mig när jag inte måste göra uppsökande arbete för det tar sån tid och ger så lite liksom om inte där är intresserade människor. Men jag hade önskat det. (Anna)

Anna syftar på att hon hade önskat att organisationer och vårdhem bjöd in jouren för att informera om våld mot äldre. I vår studie har det framkommit att de verksamma inom jourerna upplever svårigheter med att nå ut till äldre, och att de ofta saknar resurser för att utföra det önskade arbetet. Dagens samhälle tenderar att prioritera stödinsatser och uppmärksamhet mot den yngre målgruppen, dels på grund av att det samhälleliga intresset är större, dels att frågan är mer aktuell i samhällsdebatten (Ludvigsson et al. 2022). Äldre är en bortprioriterad grupp där stödinsatserna inte når ut på samma sätt, vilket kan vara ett tecken på det normativa antagandet om vem som är utsatt för våld. Detta osynliggörande kan ses som en form av ålderism där ålder som social kategori får direkta konsekvenser för individers tillgång till stöd och skydd (Mattsson 2021, s.128). Utifrån en intersektionell analys är det möjligt att se hur ålder och kön skapar en dubbel utsatthet, där äldre våldsutsatta kvinnor hamnar i skymundan, både i forskning och i den praktiska verksamheten. Det här kan spegla en strukturell ojämlikhet med ålder som den grundläggande orsaken. Hur stödinsatserna är utformade beskriver ojämlikheten i prioritering mellan yngre och äldre. En informant beskriver exempelvis saknaden av anpassade skyddade boenden för äldre, vilket ger uttryck för ojämlikheten. Den intersektionella analysen hjälper oss att förstå hur makt och ojämlikhet skapas mellan olika samhällsgrupper. Den belyser komplexiteten i maktförhållanden mellan de olika kategorierna (Mattsson 2021, s.125). Samhällets normer och strukturer påverkar vilka grupper som synliggörs och ges prioritet av jourer och hjälpinstanser. De äldre våldsutsatta kvinnorna kan tolkas bli dubbelt osynliggjorda, både genom ålderism och bristen av anpassade insatser.

Flera informanter lyfter även att det finns en betydelse av att äldre våldsutsatta får möta äldre volontärer. De anser att det kan underlätta både igenkänning och tillgång till stöd, eftersom liknande livserfarenheter kan skapa trygghet i samtalet. Jourerna beskriver att äldre volontärer både kan nå ut lättare till andra äldre eftersom de rör sig i samma sociala sammanhang, samt

bidra till att sänka tröskeln för att söka hjälp (jfr, Wilén 2012). Det finns även ett värde av att kunna samtala med någon som förstår hur det är att vara äldre, både nu och förr:

[...] och då tänker vi att det är enklare för en 75-åring att prata med mig som är 75, än att träffa en tjejjourare [...] för man har samma livserfarenheter och det är ju, det är det som är viktigt. (Gunilla)

Citatet illustrerar inte bara behovet av åldersanpassat stöd, utan också hur hjälpen kan göras mer tillgänglig genom att skapa en känsla av identifikation och tillhörighet. Ålder förstås här som en social kategori, vilket gör att den tillskrivs olika förväntningar. Flera studier visar att äldre kvinnor kan hamna utanför normen av hur en "våldsutsatt kvinna" förväntas vara. Ekström (2012) beskriver att den "våldsutsatta kvinnan" ger uttryck för att vara svag och passiv och utgår ofta från en yngre kvinnlig norm, vilket försvårar för en äldre kvinna att själv identifiera sig med detta. Den äldre kvinnan blir därmed "den andra" (Ekström 2012). Äldre kvinnor har ofta svårt att definiera sina erfarenheter som våld eller betraktar det som en privat angelägenhet. Detta kan också bidra till ett upplevt avstånd till offentliga hjälpsystem (Fraga Dominguez, Storey och Glorney 2021; Tamutienė et al. 2023). När de äldre kvinnorna inte relaterar till "våldsutsatt kvinna", skapas en upplevelse av "vi och dem" där kvinnojourer upplevs vara riktade till yngre. Detta kan förklara varför flera kvinnojourer och framför allt tantjourer beskriver att det kan vara enklare för en äldre kvinna att möta en äldre stödperson. När hjälpen kommer från någon med liknande livserfarenheter minskar det känslan av att vara "den andra" och i stället stärks upplevelsen av att bli sedd och förstådd.

Samtidigt är det av vikt att inte betrakta äldre kvinnor som en homogen grupp. Eva betonar att inte alla äldre upplever att det är enklare att prata med någon i samma ålder. Äldre kvinnor har olika behov, preferenser och förutsättningar. Det avgörande är att jourerna når ut till de våldsutsatta kvinnorna, oavsett vem som erbjuder hjälpen.

Det här avsnittet om kvinno- och tantjourers arbetssätt visar på en verksamhet präglad av engagemang men som begränsas av bristande resurser och ett lågt intresse från samhället. Med ett intersektionellt perspektiv kan det visa på hur ålder och kön bidrar till att äldre kvinnor osynliggörs. Informanterna beskriver att det finns brist i stödstrukturen från samhället och att det är svårt för dem att upprätta samarbete med exempelvis äldreomsorgen. Informanterna lyfter även att äldre personer sällan identifierar sig själva som våldsutsatta eftersom normerna utgår från att våld i nära relation främst är ett problem bland yngre. De verksamma inom jourerna

förklarar hur de arbetar individanpassat och med uppsökande arbete för att synliggöra att våldsutsatta äldre kvinnor finns och också behöver stöd och hjälp. Utan samhälleligt stöd riskerar denna grupp att utsättas för fortsatt marginalisering och bli bortprioriterad i samhället.

5.2 Att vara äldre kvinna och våldsutsatt

Under intervjuerna framkommer att äldre hjälpsökande kvinnor kan ha andra behov än yngre kvinnor. Till exempel kan den fysiska hälsan och generationstypiska normer vara hinder för att söka hjälp.

5.2.1. Det dolda våldet mot äldre kvinnor

Informanterna belyser att våldet mot äldre kvinnor kan se olika ut. Vissa av informanterna beskriver, utifrån sina erfarenheter med våldsutsatta äldre kvinnor, att det främst är psykiskt och ekonomiskt våld som förekommer.

Kvinnor som är utsatta för våld, är ofta flera olika våldsformer med i sammanhanget. Det psykiska våldet, kränkningarna, begränsningarna, isoleringen finns ju oftast alltid med - och långt innan det kommer till fysiskt våld om det ens gör det, det är ju inte säkert. Det går ju att hålla en kvinna under kontroll utan att använda fysiskt våld. Men ofta är det en väldigt mix och det ekonomiska våldet tycker jag, det får mer [...] iallafall större och större konsekvenser (Åsa)

Åsa beskriver att det psykiska våldet med kränkningar och begränsningar är det våld som de främst ser i mötet med våldsutsatta äldre kvinnor. Hon uttrycker även att äldre kvinnor sällan utsätts för fysiskt våld, men att de andra våldsformer också får långtgående konsekvenser. Det ekonomiska våldet beskrivs av flera informanter som ett växande problem och något som nästan alltid är närvarande när det handlar om våld mot äldre. Även om yngre också utsätts för ekonomiskt våld finns en skillnad i att kvinnor över 65 år oftast har mindre ekonomiska tillgångar, då inkomsten ofta består av en pension. Här kan den ekonomiska utsattheten skilja sig och vara en försvårande faktor av våldet.

Det var dock några informanter som menade att våldet inte går att avgränsa till ovanstående beskrivning:

Man tror kanske att det är olika våldstyper, (*som drabbar*) de äldre, oftast är det ju mycket fysiskt, psykiskt, ekonomiskt. Det är mycket ofta sexuellt som man inte tror, som man märker när man pratar och förstår så är det precis samma våldstyper bland de äldre som yngre. (Elin)

Elin uttrycker att det inte finns någon skillnad i våldet äldre kvinnor utsätts för, utan det är samma våldstyper som för yngre. Hon beskriver även hur sexuellt våld är något som de äldre kvinnorna ofta utsätts för, vilket "man inte tror". Det här visar på en samhällelig föreställning om äldre personer som asexuella, vilket i sin tur leder till att sexuellt våld inte uppmärksammas. Att äldre kvinnor utsätts för sexuellt våld uppfattas som otänkbart, vilket riskerar att deras erfarenheter förnekas eller skapar en skam om att berätta om sin situation, eftersom det går emot våra föreställningar om gruppen äldre.

Även enligt Kristin, Gunilla och Anita är sexuellt våld vanligt förekommande bland äldre, medan Eva lyfter att detta sällan sker eftersom våldet ofta utövas av ett vuxet barn. Här skildras att informanterna har olika erfarenheter, vilket färgar av sig på deras uppfattning om våldet mot äldre. Några informanter har endast mött ett fåtal våldsutsatta äldre kvinnor, medan vissa jourer har mött många fler och har haft till exempel sin tantjour under en längre period. Även i forskningsläget som presenterats återfinns en tvetydighet i vilka våldstyper som äldre kvinnor utsätts för i våld i nära relation (Jämställdhetsmyndigheten 2024; Fraga Dominguez, Storey & Glorney 2021; Meyer et al. 2020; Roberto, McPherson & Brossoie 2014). Som tidigare nämnt finns det en bristande forskning om ämnet, vilket kan vara en anledning till att det inte finns en fördjupad kunskap i vilka våldstyper som drabbar äldre kvinnor. Detta kan förstås som ett uttryck för ålderism. Äldre kvinnor tenderar att synliggöras i lägre grad, och konsekvensen av detta blir att deras erfarenheter riskerar att marginaliseras (Mattsson 2021). En stor konsekvens av att det finns en bristande medvetenhet kring våldet och vilka våldstyper äldre utsätts för är att dessa inte fångas upp inom exempelvis vården.

Förutom att det kan vara svårt att fastställa vilka våldstyper som äldre utsätts för, kan våldet även vara svårt att upptäcka.

Det är väl lite med det här att, oj hon ramlade i trappen. Fast hon kanske inte ramlade och sådana saker. Det är lättare att, om en ung kvinna kommer med blåmärke så tänker man ju genast att det där är slag. Men kommer en äldre kvinna in så kan det vara för att, ja men hon har varit fumlig och hon har ramlat själv på mattan eller sådana saker fast

det kanske inte alls är så. Och det är väl skillnader mellan de yngre och de äldre, att man bortförklarar den äldres skador. (Ingrid)

Ingrid lyfter att våldet mot äldre ofta kan förbises, eftersom fysiska skador tenderar att förklaras med åldersrelaterade orsaker. Hennes förklaring till varför vården förbiser våldsutsatthet bland äldre kvinnor har belägg i forskning: blåmärken och frakturer kan tolkas som åldersrelaterade och tenderar därför att inte uppfattas som tecken på våldsutsatthet (Ekström 2012). Ekström beskriver hur bilden av “den våldsutsatta kvinnan” påverkar både hur kvinnor själva kan relatera till bilden och möjligheten till hjälp. Om den äldre kvinnan ses som särskilt utsatt eller som “vem som helst” påverkar alltså hur hon tas emot av samhället (ibid.). Att den äldre kvinnan som kommer med blåmärke snarare uppfattas som fumlig eller ha ramlat, innebär att hon inte ses som “vem som helst” som kan utsättas för våld, och hennes skador tolkas inte inom ramen för en “våldsutsatt kvinna”. Citatet från Ingrid visar att en ung kvinna med blåmärken uppfattas lättare som våldsutsatt, medan äldre kvinnor ofta antas ha ramlat. Den äldre kvinnan osynliggörs som våldsoffer, trots att hon är en kvinna.

Intersektionen mellan att vara kvinna och äldre bidrar till att förminska hennes trovärdighet som våldsoffer, vilket innebär att hennes erfarenheter riskerar att inte uppmärksammas inom vården. När den äldre kvinnan i första hand ses som “äldre” snarare än som “kvinna” osynliggörs den könade dimensionen av våldet. Föreställningen om vem som utgör det “ideala offret” styr både bemötande och bedömning inom vården. Det kan tolkas som att åldern blir viktigare i bedömningen än det faktum att hon är en utsatt kvinna (Crenshaw 1989; Ekström 2012; Harnett & Jönson 2024, s.43).

5.2.2 När förövaren är den äldre kvinnans vuxna barn

Genom intervjuer och kartläggning av tidigare forskning har det framkommit att våldet mot äldre kan utövas av personer i olika närstående relationer. Manlig partner eller vuxna barn är de vanligaste förövarna och enligt informanterna är dessa grupper ungefär lika stora. Både partnern och de egna barnen är personer som förväntas visa omsorg och omtanke, vilket gör det svårare att föreställa sig dem som förövare, både för kvinnan själv och för utomstående. Dessa föreställningar påverkar både möjligheten att upptäcka våldet samt vilket bemötande de äldre kvinnorna upplever.

Men våldet för äldre kvinnor är ju så mycket mer komplicerat än våldet för yngre kvinnor därför det är många fler förövare som inte heller kvinnorna vill se som förövare,

till exempel de egna barnen. Det är svårt för en mamma att erkänna att egna barnet utsätter (*henne*) för våld på av något slag. (Anita)

Anita beskriver att en mamma inte vill se sitt eget barn som en förövare som utsätter henne för våld. I våld i nära relation mot yngre kvinnor är det ofta en manlig partner i en romantisk relation som är våldsutövare och även i dessa relationer är det svårt för den våldsutsatta att förstå sig själv som offer. En destruktiv relation växlar ofta mellan våld och värme, vilket skapar ett starkt emotionellt band (Lundgren 2012). På samma sätt beskriver informanterna hur det emotionella bandet blir ett hinder när förövaren är kvinnans barn och det kan vara svårt för kvinnan att acceptera att hennes barn är våldsam mot henne. Mamman kan också vilja skydda sitt barn och inte medge att denne kommer att ses som en förövare. När en man ses som förövare tillskrivs han också olika attribut där han konstrueras som våldsutövare. Dessa gör att mannen ses som avvikande (Mattsson 2021, s.177). Eva beskriver även att det är vanligt att söner, som många gånger har någon form av missbruk, flyttar hem till sin mamma och utövar våld mot henne. Hon beskriver ett exempel där en kvinna vars son gjorde detta. Kvinnan valde ändå att låta honom bo kvar, eftersom om hon skulle "slänga ut honom på gatan" var hon inte säker på att han skulle överleva. Eva uttrycker att kvinnan valde att stanna kvar i våldet, och sätta sonen före sig själv.

Under intervjuerna framkommer att det ofta handlar om ekonomiskt våld när de vuxna barnen är förövare. Barnen utnyttjar sin mamma genom att hämta ut hennes pension för att sedan bryta kontakten, lurar mamman att ta över hennes ekonomi eller hotar med att hon inte ska få träffa barnbarnen. I samhället finns även normer kopplat till att vara kvinna och mamma. Enligt dessa normer förväntas kvinnan vara en god moder, ta hand om sina barn och ansvara för att hålla ihop familjen. Dessa föreställningar är en del av den feminina normen, där moderskapet blir uttryck för kvinnans identitet. När en äldre kvinna utsätts för våld av sina vuxna barn utmanas dessa normer på flera nivåer. Hennes situation stämmer inte överens med idealbilden av en kärleksfull mamma som uppfostrat snälla barn. Om kvinnan, utifrån samhället, misslyckats med de feminina normerna, som att inte kunna "kontrollera" eller skydda sina barn, blir hon ifrågasatt som kvinna (Mattsson 2021, s.170). Detta kan leda till skam och ovilja att berätta om sin situation. Kön, ålder och moderskap samverkar och förstärker kvinnans underordning. Dessa maktordningar korsas och skapar en särskild utsatthet för äldre kvinnor som utsätts för våld av sina barn. Den intersektionella dynamiken synliggör varför informanterna, som Anita ovan, beskriver att "våldet för äldre kvinnor är ju så mycket mer komplicerat än våldet för yngre kvinnor".

5.2.3 När förövaren är den äldre kvinnans partner

Ulla beskriver hur de stereotypa föreställningarna av äldre män som vänliga och inte benägna till våld kan bidra till att deras våldsutövning osynliggörs:

Samhället tror ju inte att lilla gulliga morfar eller farfar är dum med mormor och farmor. Samhället har ju inte den bilden, så därför är det ju då mycket som liksom slinker, man ser inte det [...] En gång då jag pratade med de som jobbar inom hemtjänsten, och då var det en av de anställda som berättar just det där att de var alldeles chockade när de kom fram till att det verkligen var så. Så att det är ju det. Vi har inte den bilden i samhället. (Ulla)

Som Ulla beskriver ovan är inte samhällets bild av en våldsutsatt eller våldsutövare en "farmor" eller "farfar". Informanterna säger att äldre inte är den åldersgrupp som samhället tänker på när våld i nära relation diskuteras, men att våldet finns i alla åldersgrupper. Det visar på den föreställning som finns av ålder vilket innebär att vi tillskriver åldrandet vissa egenskaper som att farfar inte kan vara elak mot farmor (Mattsson 2021, s.124-125). Varken våldsutövare eller våldsutsatta ryms inom den sociala konstruktionen för äldre, där konsekvensen blir, som Ulla beskriver ovan, att personalen inom hemtjänsten blir chockad av att våld utövas inom ett äldre par. "Våldet går inte i pension" är ett återkommande uttalande från flera informanter när de beskriver hur våldet inte upphör bara för att man blir äldre, utan till och med förvärras i många fall. Citatet belyser att våldet missas på grund av ålderism eftersom det inte faller under de stereotyper vi har om gruppen äldre. Detta visar återigen på hur konsekvensen av intersektionen mellan att vara äldre och att vara kvinna påverkar synliggörandet av våldet och tillgången till stöd. Att vara äldre utesluter inte förekommandet av våld men påverkar huruvida man blir fri från det.

5.2.4 Generationella utmaningar i arbetet med våldsutsatta äldre kvinnor

Informanternas arbete med våldsutsatta äldre kvinnor präglas av generationella utmaningar. En central svårighet informanterna beskriver är att kvinnorna internaliserar traditionella föreställningar om könsroller, där exempelvis mannens dominans varit normaliserad. De syftar till att detta kan påverka att kvinnan har svårt att se sig själv som våldsutsatt, vilket exempelvis kan bero på hur man tidigare såg på våld i nära relation i samhället. Detta är något informanterna tar hänsyn till i sitt arbete:

De äldre har ju svårare att förstå att de har varit våldsutsatta för lagar och regler var ju på ett helt annat sätt när de växte upp och då var det liksom göra det för husfridens skull, “ja men det är ju han som bestämmer”, så, därför att det ju svårare att få dem att öppna sig, så där får man ju prata på ett annat sätt kan man väl säga, att man får förklara lite mer. (Kristin)

Kristin beskriver hur gamla lagar och regler kan skapa utmaningar i arbetet med äldre våldsutsatta kvinnor. Hon beskriver bland annat att “göra det för husfridens skull” eftersom mannen var överordnad kvinnan, både i hemmet och i juridisk mening. Genom att använda ett intersektionellt perspektiv kan man belysa hur kön och ålder samverkar och skapar en särskild utsatthet för äldre kvinnor (Crenshaw 1989). Kvinnor i äldre generationer har socialiserats in i traditionella könsnormer som betonar lojalitet, ansvarstagande och tystnad om det som sker i hemmet (Hoppe 2020). Samtidigt påverkas de av samhälleliga föreställningar om äldre personer som svaga, beroende och mindre kapabla att förändra sina livsvillkor. Intersektionen mellan att vara äldre och att vara kvinna blir en särskild utsatthet, vilket kan innebära att äldre kvinnor skulle kunna få svårare att söka hjälp eller identifiera sin utsatthet för våld.

Jag tänker så här - kan det vara den förlorade generationen inom våld i nära relation?
(Eva)

Eva illustrerar hur våld i nära relation inte var ett ämne som diskuterades när de som är äldre idag var unga, vilket resulterar i att den äldre generationen inte har samma kunskap om våld. Det fanns också andra föreställningar, som att exempelvis inte skilja sig från sin partner. Eva berättar vidare hur hon tänker att nästa generation äldre kommer ha mer kunskap om vad våld i nära relation innebär. Som Kristin beskrivit adderas ytterligare en komplexitet i arbetet med äldre våldsutsatta kvinnor, eftersom de behöver utmana deras verklighet i förhållande till hur samhället ser ut idag. Enligt Kristin kan de här värderingarna leda till en känsla av skuld om kvinnan skulle överväga att söka hjälp utifrån. Det finns en skam hos äldre över att inte kunna upprätthålla idealet om en välfungerande kärnfamilj. Våldet mot äldre kvinnor ur ett livsloppsperspektiv förstås genom att kvinnans nuvarande livssituation sätts i relation till hennes tidigare erfarenheter, historiska sammanhang och samhälleliga förändringar (Saveman & Östlund 2022, s.67). Synen på våld har förändrats över tid, och påverkats av de normer, värderingar och lagar som gällde när kvinnan var yngre. Livsloppsperspektivet kan belysa hur tidigare erfarenheter kan påverka framtida upplevelser. Det finns ett samspel mellan människans livslopp och samhällets förändringar vilket kan förklara vad det innebär att vara i

olika åldersfaser. Det i sin tur kan hjälpa till att förstå människors upplevelser och hur det står i relation till det samhället hon har levt i (Mattsson 2021, s.127). Kvinnor som levt under en tid där, enligt informanterna, skilsmässor var tabubelagt och våld i nära relationer inte var kriminaliserat, har dessa erfarenheter med sig. Dessa kan appliceras på situationer de upplever idag, vilket till exempel leder till att äldre upplever skilsmässor som fel, även om samhället ser annorlunda ut. Den generationella aspekten synliggörs också genom normaliseringsprocessen. Flera av informanterna lyfter att äldre kvinnor ofta har levt i relationen med sin förövare under en lång tid, vilket innebär att våldet inte upplevs som något plötsligt eller avvikande, utan snarare som ett konstant inslag i vardagen.

Jag tänker mycket att de oftast har levt i det en ganska lång tid, kvinnan har liksom verkligen normaliserats in i att det är så livet är. Rädsla ingår, ovetskap ingår, vad är han på för humör och det här kring att livsutrymmet är väldigt krympt för henne. Så det är ju mycket vad de här äldre pratar om. (Anna)

Anna beskriver ovan normaliseringsprocessen. Kvinnans livsutrymme har krympt och hon har normaliserats in i ett liv präglad av våld. Hon beskriver även att de flesta äldre våldsutsatta kvinnor de träffar har levt i våldet under en lång tid. Tillsammans med livsloppsperspektivet kan detta ge uttryck för att våldet har blivit en del av livets struktur. Förutom att kvinnans gränser för vad som är accepterat förskjutits på grund av mannen, så kan också den sociala kontexten kvinnan vuxit upp i påverka förståelsen för vad som är accepterat i en relation (Lundgren 2012).

Att vara äldre våldsutsatt kvinna framstår enligt informanternas erfarenhet som både osynligt och komplext. Generationen har betydelse för olika föreställningar och normer, vilket skapar en utmaning i arbetet med våldsutsatta äldre kvinnor. För informanterna innebär det att det är viktigt att förstå de livserfarenheter och samhällskontext som formar och har format de våldsutsatta äldre kvinnornas syn på sin situation, omgivningen och relation till våldsutövaren. Våldet osynliggörs ofta på grund av samhällets föreställningar om ålder och kön, där äldre kvinnor inte ses som det "typiska våldsoffret". Våldsutövaren är dessutom ofta en person som kvinnan har starka känslomässiga band till, vilket ytterligare försvårar både upptäckt och uppbrott.

5.2.5 Vårdens roll i att upptäcka våld mot äldre kvinnor

Informanterna beskriver att det kan finnas rädsla hos en våldsutsatt äldre kvinna för att bli dömd, eller inte bli trodd, av sin familj och vänner men även av vårdpersonalen. Forskning beskriver att personal inom vården kan tolka skadorna som åldersrelaterade och missa att det kan röra sig om våld, vilket kan förstärka kvinnans oro i att inte bli trodd eller tagen på allvar (Ekström 2012; Ludvigsson et al. 2022). Informanterna beskriver att frågan om våldet inte alltid ställs inom vården eller att skadorna misstolkas. De diskuterar vikten av att vårdpersonal ställer frågan om blåmärken eller andra tecken på våld, annars är det svårt för den som är våldsutsatt att berätta om det. Två av informanterna lyfter att vården kanske har blivit bättre på att fråga om våld, men samtliga beskriver hur det fortfarande finns en omedvetenhet om våld mot äldre både inom vården och äldreomsorgen. Till exempel beskriver Anita hur en kvinna från jouren frågade vårdpersonal hur ofta de möter våldsutsatta äldre kvinnor, varpå en läkare svarar “men förekommer det verkligen våld i den ålderskategorin?”. När samma fråga ställdes igen flera år senare fick de samma svar. Konsekvensen av dessa föreställningar blir att blåmärken förklaras med fumlighet eller fall, snarare än våld i nära relation och riskerar att den våldsutsatta inte får adekvat hjälp.

5.3 Hinder för hjälpsökande

Oberoende ålder eller samhällsgrupp man tillhör är det svårt att lämna en våldsam relation, dels på grund av normaliseringsprocessen, dels rädslan för konsekvenserna om man lämnar. Att vara äldre och uppleva våld kan dock innebära fler hinder och äldre är generellt sett mindre benägna att söka hjälp (Tamutienė et al., 2013). I det här avsnittet kommer vi gå igenom informanternas erfarenheter och vad de tror kan vara en anledning till det höga mörkertalet men också hur det ser ut när de äldre utsatta kommer i kontakt med kvinno- och tantjourer.

5.3.1 Skuld och skam

Informanterna beskriver att det är relativt få äldre som söker hjälp hos kvinno- och tantjourer. En avgörande faktor till detta begränsade hjälpsökande uttrycker jourkvinnorna är känslor av skuld och skam. Dessa känslor kan också variera beroende på vem våldsutövaren är, vilket ytterligare kan komplicera processen i hjälpsökande;

Inte vill en mamma anmäla sin son eller dotter för att de plockar hennes pension eller tar hennes smycken och gå till pantbanken. Hon skäms ju som tusan och tänker att det är jag som har misslyckats i uppfostran, det är skuld och skambelagt när det gäller nära relationer och våld mot äldre kvinnor. (Anita)

Anita beskriver ovan hur skuld och skam inte bara är känslomässiga reaktioner utan även socialt konstruerade hinder som kan försvåra möjligheten att söka hjälp. Särskilt problematiskt kan det vara när våldsutövaren är kvinnans eget barn. Att vara mamma präglas av normer gällande ansvar och plikt. I dessa fall kan våldet förnekas eller ignoreras för att dels skydda sitt barn eller förhindra att framstå som en "misslyckad" mamma, återger jourkvinnorna. Det här är också något som syns i tidigare forskning, att mammorna stannar kvar i en våldsam relation för att de inte vill säga upp kontakten med sitt barn (Fraga Dominguez, Storey & Glorney 2021).

Informanterna skildrar hur skammen och skulden också är utmärkande när våldet sker från en partner:

Det är ju skam hos båda (*både yngre och äldre*), men det är på två olika sätt. Det blir nog mer skam hos de äldre för att de har levt med kanske samma man i hela sitt liv, alltså 40 kanske 30-40 år och att man [...] förstår det så sent. Och oftast så blir det också så att, "jag är också elak, jag vart ju arg på han" ja fast du kanske var arg för att du skyddar dig själv. Så de kan ju också lägga mycket skuld på sig själv. (Elin)

Elin beskriver att själva varaktigheten av förhållandet kan upplevas som skamfyllt, särskilt när kvinnan tidigare inte identifierat att hon varit våld utsatt eller har tagit steget att lämna. Denna form av skam uppstår inte bara utav själva våld utsattheten, utan ur en känsla av att man har tillåtit våldet att pågå under lång tid. Äldre kvinnor kan lägga större vikt vid att upprätthålla normativa förväntningar om exempelvis könsnormer vilket leder dem till att lägga skulden på sig själva, i stället för på våldsutövaren. Det kan också leda till en känsla av skam på grund av en uppfattning om att man misslyckats med relationen (Meyer, Lasater & Garcia-Moreno 2020). Här återkommer också generationernas betydelse i känslor av skuld och skam. Skammen över att "misslyckas" med att hålla ihop familjen eller leva upp till idealet om en kärnfamilj kan bli mer betydande för den äldre generationen (Hoppe 2020).

Informanternas berättelser visar att skuld och skam utgör betydande barriärer för äldre kvinnors hjälpsökande vid våld i nära relation när förövaren är ett vuxet barn eller en partner. Känslorna förstärks av normer gällande familj, moderskap och könsroller och kvinnan riskerar att

internalisera ansvaret för våldet. Skulden grundar sig i upplevelser av att ha brustit i sin omsorgsroll, medan skammen ofta är kopplat till att ha levt i den våldsamma relationen under lång tid.

5.3.2 Att se sig själv våldsutsatt

Ett återkommande tema under intervjuerna är hur informanterna beskriver att äldre kvinnor har svårt att identifiera sina erfarenheter som våld. Det finns en viss okunskap om vad våld innebär, vilket framstår som en central faktor till det stora mörkertalet av våldsutsatta äldre kvinnor. Flera av informanterna betonar att äldre kvinnor de har arbetat med har haft en smal tolkning av begreppet våld och ser det kanske främst som fysiskt våld än andra typer såsom psykiskt, ekonomiskt eller materiellt.

[...] och där märker vi på de bara av att definiera ordet våld, vad det är för någonting de får en förståelse i det och kan också se till slut att, ja det här, "jag har ju varit våldsutsatt". (Kristin)

Många tror ju att det är ett slag, och det är så mycket annat, och det är det de inte har förstått innan. (Elin)

Och sen hur svårt det kanske är när man är äldre att våga ta kontakten, för man inte tror att man har varit utsatt. (Kristin)

Elin och Kristin förklarade under intervjun hur en stor del av deras arbete är att ge äldre kunskap om att deras erfarenheter är våld. I sitt arbete pratar de dessutom mycket under föreläsningar och workshops om våldstyper och hur våld inte endast innebär slag, vilket de beskriver har hjälpt äldre inse att de har varit utsatta. Att inte förstå att man är utsatt för våld är ett återkommande tema i tidigare forskning (Dominguez, Storey & Glorney 2021). Ekström (2012) beskriver hur den sociala konstruktionen av "offer" och egen självuppfattning också kan bidra till att man inte förstår hur våld tar sig uttryck. Om den utsatta äldre kvinnan inte relaterar till bilden av det ideala offret eller ser sig själv som tillhörande en särskilt utsatt grupp, kan det vara en anledning till att hon inte identifierar sig som våldsutsatt och i behov av stöd. Detta angavs återkommande i förhållande till generationstypiska värderingar, exempelvis som "göra det för husfridens skull" som Kristin tidigare beskrivit. Om kvinnan inte är medveten om att hennes upplevelser är våld, är det ännu svårare att se sig själv inom ramen för "våldsutsatt".

Det är viktigt att återigen understryka att äldre inte är en homogen grupp. Tvärtom är åldersgruppen 65+ en av de mest heterogena när det gäller livserfarenheter, hälsa, sociala resurser och digital kompetens (Harnett & Jönson 2024, s.43). Att vara äldre innebär därför inte per automatik en begränsad förståelse för våld. Samtidigt visar vår studie ett mönster där okunskap om våld bland äldre försvårar deras hjälpsökande. Utifrån ett intersektionellt perspektiv blir det tydligt att föreställningar om ålder, kön och våld samverkar. Att se äldre kvinnor som "förvirrade" och "okunniga" kan förstärka en stereotyp bild av hur gruppen "är". Denna föreställning om gruppen bidrar till ålderism, där äldre blir diskriminerade och tolkade som en homogen grupp som saknar förståelse. Detta förminskar dessutom komplexiteten i gruppen, där en konsekvens blir att i mötet med en äldre kvinna riskerar hon att inte få individuellt anpassad hjälp utan att stödet utgår från en stereotyp bild av vilken kunskap eller okunskap den äldre har.

Informanterna betonar att det kan vara svårt att förstå att man är våldsutsatt oavsett vilken ålder man är, men belyser hur det kan vara ännu svårare för äldre. Vi har under studiens gång valt att ibland sätta äldre och yngre i kontrast mot varandra för att uppmärksamma eventuella särskilda behov, utmaningar eller skillnader som informanterna tillskriver åldersgruppen äldre. Flera informanter beskriver att yngre får information via sociala medier och tv-serier, och generellt har mer kunskap om våld i nära relation. Informanterna vittnar om att det därför ofta är yngre anhöriga som uppmuntrar äldre till att söka hjälp, även i de fallen där äldre inte förstår sina erfarenheter som våld. Det kan även vara så att det är en anhörig som tar den första kontakten med jouren. Brist på kunskap leder till att äldre inte söker hjälp, eftersom de inte förstår att det de utsätts för är våld. Kunskapen om våld i nära relationer verkar således vara en förutsättning för hjälpsökande.

5.3.3 Det sociala nätverket som hjälp & som hinder

Det sociala nätverket, som familj, vänner och kollegor, är en väsentlig del i människans liv oavsett kön och ålder. Enligt informanterna är dock nätverket en särskilt utmärkande faktor för den äldre våldsutsatta kvinnan. Under intervjuerna har informanterna beskrivit både positiva och negativa erfarenheter av vad ett socialt nätverk kan ha för funktion i samband med våld i nära relation mot äldre.

[...] jag har då varit med om några fall där barnen tar avstånd från kvinnan när hon lämnar mannen. "Va, ska du lämna pappa? Visst har ni hållit på att gräla och vi har väl

märkt att det inte har varit så bra. Men herregud, man lämnar väl inte honom när ni är så gamla.” Och barnen tar avstånd då från kvinnan för att hon har lämnat deras pappa som de tycker har varit en bra pappa. Och sådana komplikationer finns ju inte när det gäller yngre kvinnor, så det är en helt annan situation. (Anita)

Citatet illustrerar hur skammen inte enbart handlar om våldet i sig, utan också om att bryta mot förväntningarna om vad en äldre kvinna “bör” göra. Det understryker vikten av att förstå hur omgivningens förväntningar påverkas av åldern och att åldern i sig blir ett hinder i att lämna. Det finns en stark känsla av att “hålla ihop livet ut” och att separera som äldre kan upplevas som ett misslyckande, särskilt om omgivningen, exempelvis de vuxna barnen, inte förstår eller stöttar beslutet. Det finns en föreställning om att äldre som håller ihop livet ut också ska ta hand om varandra, vilket gör att kvinnan kan känna ansvar att stanna även i en våldsam relation (Hoppe 2020). När man blir äldre krymper dessutom ofta det sociala nätverket, till följd av pensioneringen eller förlust av vänner. Detta gör närstående som barn och partner ännu viktigare. Informant Anna lyfter hur ett annat hinder i hjälpsökandet är att kvinnan inte vill belasta sina barn. Den våldsutsatta kvinnan är medveten om att om hon lämnar sin förövare kommer hon att behöva mycket stöd i det praktiska, som att flytta och klara ekonomin. Det kan därför anges som skäl till att hon stannar, för att inte bli en belastning för sina barn.

Det finns också en rädsla för att bli ensam om den våldsutsatta kvinnan lämnar förövaren (Fraga Dominguez Storey & Glorney 2021; Ludvigsson et al. 2022). Om barnen skuldbelägger kvinnan för att ha lämnat deras pappa finns det också en risk att de tar avstånd från henne. Detta kan innebära att hon förlorar kontakt med hela familjen. Som nämnts berättade informanterna också om personer de mött vars vuxna barn varit våldsutövare och hotat med att neka kvinnan kontakt med sina barnbarn om hon inte gör som de säger. Det här belyser hur kön och ålder i förhållande till ens sociala nätverk påverkar kvinnors möjligheter till att lämna. Könsnormer om hur en äldre kvinna ska vara i förhållande till sin familj kan resultera i att hon antingen skuldbeläggs för att hon vill lämna eller riskerar att utsättas för våld om hon stannar kvar.

Det sociala nätverket beskrivs å andra sidan även som en hjälpande faktor i processen att lämna en våldsam relation. Det inledande fallet som Eva återger handlar om en äldre kvinna som utsattes för våld av sin dotter. Det var ett av barnbarnen som uppmuntrade sin pappa, kvinnans son, att hjälpa den utsatta kvinnan ta kontakt med en kvinnojour. I flera intervjuer framkommer att en stor andel av de äldre som söker hjälp antingen har fått stöd av en närstående, eller att det

är en närstående som tagit den första kontakten. Detta väcker frågor om tillgången till hjälp för dem som saknar ett aktivt socialt nätverk. Att leva i social isolering kan försvåra hjälpsökande, särskilt om kunskap om våld i nära relation eller information om vart man kan vända sig saknas. Här synliggörs en ojämlikhet i tillgången till hjälp där vissa äldre kvinnor på grund av ensamhet, beroendeställning eller brist på kunskap riskerar att inte omfattas av de insatser som finns. Informanterna beskriver hur yngre personer generellt har en bredare kunskap om våld i nära relation, eftersom samtalet gällande ämnet är mer aktuellt hos yngre. Detta belyser att det sociala nätverket kan vara ett avgörande stöd i äldres möjlighet att söka hjälp, men också vikten av att ifrågasätta de normer som bidrar till att äldre osynliggörs i diskussionen om våld i nära relation.

5.3.4 Att vara fysiskt beroende av andra

Informanterna beskriver hur åldrandet ofta innebär en ökad grad av beroende i sitt dagliga liv, vilket kan skapa en särskild utsatthet vid våld i nära relation och göra det svårt att lämna. Ett fysiskt beroende kan exempelvis uppstå till följd av nedsatt rörlighet, syn- eller hörselnedsättning eller andra funktionsnedsättningar som ökar behovet av hjälp. Nedsatt fysisk förmåga är en av de mest frekvent rapporterade riskfaktorerna för att utsättas för våld (Ekström 2012). När våldsutövaren samtidigt är den personen som kvinnan är beroende av för ett normalt fungerande liv blir våldet särskilt komplext och svåråtkomligt.

Det kan ju bli en extra utsatthet om man har nedsatta funktioner. (*Om kvinnan*) Då lever ihop med sin partner som utsätter henne för våld på ett eller annat sätt och att hon rent praktiskt behöver hjälp, kanske inte har någon hemtjänst eller någon hemvård utan det blir partnern som ska hjälpa och ta hand om en. Ja, det kan handla om att inte få sina mediciner, att inte få ordentligt med mat. (Åsa)

Åsa illustrerar hur nedsatt funktionalitet kan bidra till en ökad utsatthet när det kommer till våld i nära relation mot äldre. Förutom ålder och kön blir även funktionalitet en central aspekt för att förstå våldet och möjligheten att lämna relationen. Den äldre kvinnan kan vara beroende av hjälp med personlig hygien, matlagning eller mediciner, vilket kan utnyttjas av förövaren som en form av kontroll. Citatet synliggör också hur maktobalansen blir påtaglig i förhållande till funktionalitet, då kvinnan kan sakna andra alternativ till det stöd hon är i behov av. Åldrandet medför en naturlig kroppslig förändring och en förväntad försämrad funktionalitet (Mattsson 2021, s.130). Åldrandet är en biologisk process men också socialt förankrad i normer

och föreställningar. Detta kan innebära att den äldre våldsutsatta kvinnans erfarenheter inte synliggörs, varken av hennes omgivning eller av samhällets stödinsatser, eftersom hon inte passar in i normerna varken som "våldsutsatt" eller som "äldre". Detta illustrerar hur ett ökat beroende i samband med åldrande skapar en komplex och ofta osynlig utsatthet. Informanterna beskriver hur nedsatt funktionalitet hos äldre kvinnor blir en riskfaktor för våld i nära relation, kopplat till både biologiska och sociala sårbarhet som åldrandet medför.

6. Slutdiskussion

Syftet med denna studie har varit att undersöka verksamma inom kvinno- och tantjourers erfarenheter av att arbeta med våldsutsatta äldre kvinnor. Med utgångspunkt i deras erfarenheter har studien synliggjort de särskilda utmaningar som äldre kvinnor möter i en våldsam relation samt de hinder som finns för äldre våldsutsatta kvinnor i hjälpsökandet. Det som framträder är en komplex verklighet där ålder och kön som, förutom att påverka kvinnornas utsatthet, även försvårar jourernas möjlighet att nå ut med sitt stöd.

Det har framkommit under studiens gång att jourverksamheterna har begränsad kontakt med denna målgrupp och att en stor del av deras arbete går ut på att synas, sprida kunskap och uppsökande arbete för att nå ut till olika funktioner i samhället och till de våldsutsatta äldre kvinnorna. De verksamma på jourerna pekade på en rad olika hinder som äldre våldsutsatta kvinnor kan möta. Det kan vara en långvarig normalisering av våldet, skuld och skam, nedsatta funktioner i samband med ålder, känslomässiga band och beroende av förövaren. Dessa hinder förstärks av ett samhälleligt narrativ som fokuserar på våldsutsatta unga kvinnor, där den äldre kvinnan bortprioriteras och osynliggörs. Eftersom den äldre kvinnan ofta ses som endast äldre snarare än kvinna, blir ålderism en bidragande faktor som leder till att de inte ryms inom den normativa bilden av att vara en våldsutsatt kvinna. Detta osynliggörande förklarar bristen på forskning, resurser och anpassade insatser för gruppen och blir därför ett incitament för kvinno- och tantjourernas riktade arbete.

Att använda en kvalitativ metod med semistrukturerade intervjuer har varit lämpligt för studiens syfte, för att få djupgående insikter från verksamma inom kvinno- och tantjourer. En styrka är att informanterna har kunnat delge värdefulla perspektiv och erfarenheter som hjälpt oss analysera vilka hinder äldre kvinnor som utsätts för våld i nära relation kan uppleva när det kommer till att söka hjälp. En svaghet i studien är att vi begränsat oss till verksammas erfarenheter snarare än att vända oss till de äldre kvinnorna direkt. Detta medför att vi får de verksammas tolkning snarare än direkta insikter från äldre våldsutsatta kvinnornas egna upplevelser, vilket kan påverka resultatet. En annan svaghet är att jourerna beskriver att det faktiskt inte är så ofta de kommer i kontakt med äldre våldsutsatta kvinnor, vilket gör att många informanter endast har erfarenheter från några få de har mött i sina verksamheter.

Intersektionalitet var ett givande och viktigt teoretiskt analysverktyg i den här studien för att förstå hur maktordningar som ålder och kön verkar i ett diskriminerande samhälle gentemot äldre kvinnor. I framtida studier skulle det vara av vikt att inkludera antingen fler eller andra teorier. Intersektionalitet visade sig inte fullt ut omfatta samtliga aspekter av studien som vi initialt hade tänkt oss. Till exempel med strukturell sårbarhet skulle man kunna gå djupare in på de verksammars arbete, vilket möjligen ytterligare fördjupar kunskapen om äldre våldsutsatta kvinnors möte med samhällsinstanser och problem i stödsystemet.

Det är viktigt att poängtera att vi inte har fått direkt insikt i de äldre kvinnornas egna upplevelser. Påståenden som att “äldre förstår inte våld” eller “äldre har svårt att söka hjälp” speglar främst jourernas uppfattningar och kan riskera att reproducera ålderistiska föreställningar, alltså samhällets förutfattade meningar om äldre som en homogen och hjälplös grupp. Dessa generaliseringar behöver undersökas vidare och nyanseras. Därför är det av stor vikt att framtida forskning inriktas på att inkludera äldre kvinnors egna berättelser och upplevelser för att få en mer rättvis och komplex bild av hur våld och hjälpsökande uppfattas i denna målgrupp. En sådan studie skulle kunna bidra till att utmana rådande stereotyper och ge plats åt en större mångfald av erfarenheter. Dessutom vore det värdefullt att också inkludera äldre män i studier om våld i nära relationer. Om det redan för äldre kvinnor finns svårigheter att identifiera sig som våldsutsatt och en skepsis mot att vända sig till kvinnojourer, kan man föreställa sig att äldre män kan möta ännu större hinder. Detta både på grund av rådande könsnormer och för att stödinsatser ofta är riktade mot kvinnor. Att undersöka äldre mäns erfarenheter kan därför bidra till en mer heltäckande förståelse av våld i äldre åldrar och bidra till att utveckla mer inkluderande stödinsatser.

Studien bekräftar att våld i nära relation mot äldre kvinnor är ett allvarligt och komplext samhällsproblem som alltför ofta förblir dolt. Genom att synliggöra de utmaningar som kvinno- och tantjourer ofta möter i sitt arbete med att identifiera, nå och stötta denna målgrupp, bidrar studien till fördjupad förståelse för både strukturella hinder och individuella behov hos våldsutsatta äldre kvinnor. Resultaten pekar särskilt på jourernas utmaningar i att nå ut, vilka hinder äldre möter i att söka hjälp och en utbredd okunskap om våld mot äldre kvinnor. Vår förhoppning är att studien kan bidra till en ökad medvetenhet om denna osynliggjorda grupp och uppmärksamma vikten av anpassade stödinsatser till äldre våldsutsatta kvinnor. Genom att lyfta röster från dem som arbetar närmast denna målgrupp vill vi förmedla det viktiga budskapet; “våldet går inte i pension”.

7. Referenslista

Allmänna arvsfonden (2024). *Kvinnojouren Blåklockan får stöd med 3 miljoner för projektet "Tantjour"*. <https://www.arvsfonden.se/aktuellt/nyheter/pressmeddelanden/2024-04-24-kvinnojouren-blaklockan-far-stod-med-3-miljoner-for-projektet-tantjour> [2025-04-29].

Bhatia, P. & Soletti, A.B. (2019). Hushed Voices: Views and Experiences of Older Women on Partner Abuse in Later Life, *Ageing International*, 44(1), s.41-56. doi:10.1007/s12126-018-9331-0.

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl., Stockholm: Liber.

Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. *University of Chicago Legal Forum* 1989(1), s.139-167.
<https://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1989/iss1/8>.

Ekström, V. (2012). Inte bara kvinna: Våldsutsatta kvinnor och deras behov av stöd – konstruktioner och komplikationer i svenskt offentligt tryck. *Retfærd. Nordisk Juridisk Tidskrift*, 35(3), s.51–68.

Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2015). Intervjuer. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber. s.34-53.

Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2022). Intervjuer. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber. s.56-78.

Fraga Dominguez, S., Storey, J.E. & Glorney, E. (2021). Help-Seeking Behavior in Victims of Elder Abuse : A Systematic Review. *Trauma, Violence & Abuse*, 22(3), s.466-480. doi:10.1177/1524838019860616.

Hoppe, S.J. (2020). Traditional values and domestic violence: an examination of older women's attitudes and the ability to care for oneself. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 32(5), s.471-488. doi:10.1080/08946566.2020.1830216.

- Jämställdhetsmyndigheten (2024). *Viktiga årtal*. <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/fakta-om-jamstalldhetsmyndigheten/viktiga-artal/>. [2025-04-20].
- Jämställdhetsmyndigheten (2024). *Ett värdigt liv - att åldras fredad från våld* (Rapport 2024:11) https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/2httpugvr/rapport_2024_11-att-aldras-fredad-fran-vald_2024_09_15.pdf. [2025-04-20].
- Jönson, H. (2021). Introduktion till antologin. I Jönson, H. (red.) *Perspektiv på ålderism*. Social work press. s.5-25.
- Jönson, H. & Harnett, T. (2024). *Socialt arbete med äldre*. 2 uppl., Studentlitteratur.
- Kvinnojouren online (u.å.). *Kvinnohistoria genom tiderna* <https://kvinnojourenonline.se/kvinnohistoria-genom-tiderna/> [2025-04-18].
- Kvinnojouren Norrköping (u.å.). *Tantjouren* <https://www.kvinnojourennorrkoping.se/tantjouren/> [2025-04-18].
- Ludvigsson, M., Wiklund, N., Swahnberg, K. & Simmons, J. (2022). Experiences of elder abuse: a qualitative study among victims in Sweden. *BMC Geriatrics*, 22(1). doi:10.1186/s12877-022-02933-8.
- Lundgren, E. (2012). *Våldets normaliseringsprocess*. Stockholm: Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS).
- Mac Innes, H., Bjurbäck, H. & Lundälv, J. (2024). *Sociala problem efter 65 Socialt förebyggande arbete på nya arenor*. Studentlitteratur.
- Mattsson, T. (2021). *Intersektionalitet i socialt arbete*. 3 uppl., Gleerups.
- Meyer, S.R., Lasater, M.E. & García-Moreno, C. (2020). Violence against older women: A systematic review of qualitative literature. *PLoS ONE*, 15(9), s.1-43. doi:10.1371/journal.pone.0239560.
- Milne, A. (2023). Older women and domestic abuse: through a glass darkly. *The Journal of Adult Protection*, 25(3), s.143-155. doi:10.1108/JAP-10-2022-0022.

Moser Hällen, L. & Sinisalo, E. (2018). Vad är mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer? I Sinisalo, E. & Moser Hällen, L. (red.) *Våld i nära relationer: Socialt arbete i forskning, teori och praktik*. Stockholm: Liber. s.27-52.

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) (2025). *Våld i nära relationer* <https://www.uu.se/centrum/nck/kunskapsbank-om-vald/fakta-och-forskning-om-vald/vald-i-nara-relationer> [2025-04-20].

Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2015). Att analysera kvalitativt material. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber. Btj, s.220-236.

Roks (u.å.). *Vad är en kvinnojour?* <https://roks.se/fa-stod/om-kvinnojurer> [2025-04-29].

Roberto, K.A., McPherson, M.C. & Brossoie, N. (2014). Intimate partner violence in late life: A review of the empirical literature. *Violence Against Women*, 19(12), s.1538-1558. doi:10.1177/1077801213517564.

Saveman, B. & Östlund, L. (2022). Historisk tillbakablick. I Östlund, L. (red.) *Äldre personers utsatthet för våld i nära relationer Interprofessionella perspektiv*. Studentlitteratur s.65-87.

Socialstyrelsen (2024). *Vård och omsorg* (Lägesrapport 2024) <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2024-3-8991.pdf> [2025-04-18].

Socialstyrelsen (2025). *Statsbidrag till kvinno- och tjejjourer och vissa andra ideella organisationer inom brottsofferområdet* <https://statsbidrag.socialstyrelsen.se/organisationer/kvinno--och-tjejjourer-och-vissa-andra-ideella-organisationer-inom-brottsofferområdet/> [2025-05-17].

SVT Nyheter (2024). *Tantjouren: Våldet mot äldre kvinnor är osynligt*. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/uppsala/tantjouren-valdet-mot-aldre-kvinnor-ar-osynligt> [2025-04-20].

Tamutienė, I., De Donder, L., Penhale, B., Lang, G., Ferreira-Alves, J., & Luoma, M.-L. (2013). Help seeking behaviour of abused older women (Cases of Austria, Belgium, Finland, Lithuania and Portugal). *Filologija, Sociologija*, 24(4), s.217-225.

Wilén, E. (2012). *Våld mot äldre kvinnor*. (Rapport 1/2012.) Riksorganisationen för kvinno- och tjejjourer i Sverige.

World Health Organization (WHO) (2002). *The Toronto declaration on the global prevention of elder abuse*. Geneva: World Health Organization. https://eapon.ca/wp-content/uploads/2021/09/toronto_declaration_en.pdf

Öberg, P. (2015). Livshistorieintervjuer. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber. s.55-67.

Bilaga 1: Intervjuguide

Vi heter Lisa och Alicia och studerar socionomprogrammet vid Lunds universitet. Vi genomför denna intervju inom ramen för vår kandidatuppsats, där vi undersöker hur tantjourer och kvinnojourer arbetar med att stödja äldre kvinnor som utsätts för våld i nära relationer.

Bakgrundsfrågor

- Kan du berätta om din roll i organisationen?
- Hur länge har du arbetat med kvinno- eller tantjoursverksamhet?
- Hur definierar du en kvinnojour? /tantjour?
- Vilken typ av insatser erbjuder er jourverksamhet?

Huvudfrågor

Tema: våldet, hur når man de äldre?

- Vad tänker du på när du tänker på våld i nära relationer bland äldre?
- Hur ofta kommer äldre i kontakt med er verksamhet?
- Vi medger att vår definition av äldre, som vi valt att är 65 år och äldre, är en stor målgrupp med ett brett åldersspann, är det här något ni märker av i ert arbete?
- Hur gör ni för att nå ut till äldre kvinnor?
 - Vad tror ni behövs för att fler kvinnor ska söka hjälp?
- Hur skiljer sig behoven hos äldre jämfört med yngre kvinnor?
- Hur ser våldet ut mot äldre kvinnor?
- Finns det särskilda värderingar eller generationstypiska normer ni behöver ta hänsyn till i mötet med äldre?
- Använder ni specifika metoder eller insatser för att stödja äldre våldsutsatta kvinnor
- Vilka utmaningar möter ni i arbetet med denna målgrupp?
- Vad skulle kunna förbättras i stödet till äldre utsatta för våld i nära relation?
- Finns det några specifika fall eller erfarenheter du kan dela (anonymiserat) som illustrerar de problem och lösningar ni stöter på?

Tema tantjour (till tantjourer):

- Varför startades tantjouren?
- Vilket behov såg ni att tantjouren skulle fylla, som inte täcks av andra jourer?
- Hur arbetar ni för att uppmärksamma tantjourer i samhället?

Tema tantjour (till kvinnojourer):

- Just nu har ett flertal så kallade tantjourer startat i Sverige, är detta något som ni känner till?
 - Tror ni att det skulle vara något ni skulle behöva, antingen genom utökad verksamhet eller separat verksamhet, varför/varför inte?

Eventuella följdfrågor (baserat på tidigare forskning):

- Upplever ni att de är en underrepresenterad grupp?
- Varför tror du att äldre inte söker hjälp?
- Varför/ tror du att det är stigma/skam att prata om våldet?
- Har ni strategier för att motivera kvinnorna att lämna/ta emot stöd?

Avslutning

- Finns det något annat du skulle vilja tillägga som vi inte har frågat om?

Bilaga 2: Informationsbrev

Yrkesverksammas erfarenheter av våld i nära relationer mot äldre kvinnor

Vi heter Alicia Mieres Persson och Lisa Wibert, och är socionomstudenter på vår sjätte termin på socialhögskolan vid Lunds universitet. Vi ska skriva vår kandidatuppsats om våld i nära relationer (VINR) mot äldre kvinnor (65+), då vi upplever att det finns stor avsaknad av kunskap kring ämnet. Den här studien undersöker hur yrkesverksamma inom kvinno- och tantjourer upplever och arbetar med VINR kopplat till äldre och hur de äldre våldsutsatta kan nås. Studien syftar till att belysa vilka utmaningar äldre personer möter i att söka hjälp samt vilka möjligheter det finns till stöd för denna målgrupp.

Vi kommer därmed att intervjua ett antal yrkesverksamma inom kvinno- och tantjourer som får dela med sig av sina erfarenheter och hur de upplever problematiken från ett professionellt perspektiv. Intervjun kommer att spelas in med hjälp av en diktafon om samtycke ges, om inte, så kommer vi att föra anteckningar under intervjuens gång. Därefter kommer materialet att transkriberas, för att sedan anonymiseras, kodas och analyseras utifrån några valda teorier för att förstå materialet. I kandidatuppsatsen där utdrag av intervjun presenteras, förblir du självfallet helt anonym. Även andra uppgifter såsom bostadsort, arbetsplats etc. kommer att ändras eller tas bort för att undvika identifiering. Dina uppgifter kommer att hanteras på ett sätt som gör att obehöriga inte kommer att ta del av dem.

Deltagandet i studien är fullkomligt frivillig där både ett skriftligt och muntligt samtycke kommer att insamlas. Det går att närsomhelst under studiens gång avbryta sin medverkan och dra tillbaka sitt samtycke utan att behöva ge förklaring till detta. När uppsatsen är klar och godkänd skickar vi gärna ut den till dig om så önskas.

Kontaktuppgifter:

Alicia Mieres Persson

076****

Lisa Wibert

072****

Handledare: Linn Alenius Wallin